

Század

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET LAPJA

1/1

TARTALOM

Editorial 1

Megkérdeztük

Vitányi Ivánt 1

Földiák Andrást 2

Izinger Anna: Gondolatok az első generációs értelmiségről 4

Sz. Tóth János: Sorskérdések, népfőiskolák 6

Arcképek

Borbély Jolán 9

Diósi Pál: *Szabadcsapatok?* (Budapesti népművelők magukról, szakmájukról és kilátásaikról című kéziratának Slézia Gabriella által jegyzett előszava, és a szerző összefoglalójának közlése) 16

Kitüntettek augusztus 20. alkalmából

Intézetünk kitüntetettjei:

H. Kovács Éva 18

Héra Éva 18

A kitüntettek közül még: Széki Patka László 18

Megnyílt a Kalászi Faluház

D. Barabás Mária: A Kalászi Faluház megnyitója elé 20

Köszöntőt mondtak: Kuncze Gábor és Kulin Ferenc 21

Könyvismertetés – Könyvajánlás

Németh János István: *Prelúdium és fuga a társadalom témájára...* 22

Vitányi Iván: A társadalom logikája című könyvéről

Bóka Mária válogatása az 1996. első félévében megjelent könyvekből 23

Augusztus 20-i kitüntettek listája

SZÍN – országos közművelődési folyóirat. Megjelenik kéthavonta. A Magyar Művelődési Intézet lapja. Szerkesztő bizottság: Bóka Mária (Székesfehérvár), Gyulai Lajos (Miskolc), Jagasics Béla (Zalaegerszeg), Kary József (Eger), Szabados Péter (Kaposvár), Szelestey Zsuzsanna (Veszprém). Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ. Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: FÖLDIÁK ANDRÁS. A szerkesztőség címe: 1251 Budapest Corvin tér 8. Tel: 201-50-53. Fax: 201-57-64. Ára: 90 Ft.

Megrendelhető a lap 3. számától (1997. január vége), előfizetési ára egy évre 540 Ft.

Borítóterv: Szüts Eszter

E számunkat Bakos Ildikó szobrászművész rajzaival illusztráltuk.

Készült a Mikszáth Kiadó gondozásában, felelős vezető Dr. Németh János igazgató.
Nyomdai munkák: Váci Ofszet Nyomda fv. Szilva István

EDITORIAL

Színre léptünk. S szándékunk szerint fórum leszünk, ahol mindenki megszólalását várjuk, aki az ország (köz)művelődésében dolgozik és erről (köz)hasznos mondandója van, aki gondolataival tisztábbá, egyértelműbbé szándékozik tenni helyzetünket és feladatainkat.

László Gyula a honfoglalásról szólva elgondolkodtató egységbomlást említett az évfordulón a televízióban levetített filmsorozatában. Az őshazában az élők és halottaik jelentettek egy egységet, amikor tehát őscinknek el kellett hagyniuk az őshazát, meg kellett válniuk halottaiktól. Szorongató helyzet lehetett. Keveset tudhatunk arról, annak idején ki-kí hogyan igyekezett megbirkózni ezzel, s hogy segítette a csoport, az egy hiten lévőkhöz pogány közössége ennek elviselését.

A váltások, a kicsik is, de a jelentősek még inkább, megrendítő hatásúak. S mindig létező bennük olyan mozzanat, amelyet viselhetővé igyekeznek tenni a maga számára az ember, s jó esetben jól asszisztál ehhez a szűkebb-tágabb emberi környezet.

Az elmúlt negyven évből folyamatossá tenni tudni, ami a belső törvények folytán ép és tudomásul vételre méltó, s a változásban levő helyzetben megerősíteni mindazt, amiről tudvalevő, hogy épségünket védi, a jövőnk, épp a változások következtében adódó bizonytalanságok miatt talán mindennél fontosabb. Lapunk ezért az értékfókuszú gondolatok, s az ezek szerint fontos információk áramlását kívánja segíteni. Nem véletlenül foglalkozunk első számunkban az első generációs értelmiséggel, s tesszük minden számunk Arcképek rovatába azokat az életutakat, amelyek nem a cezúrákat, a töréscsúcsokat látatják katartikusan, hanem az ügyek szolgáltatását folyamatosan.

A kiskunságban egy öreg tanyai házaspár legelni kikötött borjának hasát szétszaggatta a szomszéd általában megkötött, s ettől elvadult kutyája. Az öregek fél éven át emberfeletti türelemmel gondozták, s így megmentették a borjút. Lepedőkből, otthonakából adtak rá haskötőt, hogy ne nyalja szét viszkető sebeit és ne köpjék be a legyek. A meggyógyult borjút aztán az unokáknak adták. Hétköznapi történet. Szereplői sokat megélt emberek. A tanyavilágban az a hír terjedt el, hogy egy kutya széttépett egy borjút. Mert mindig látványosabb és természeténél fogva hangosabb az örület. Pedig mellette létezik a hallgatag, rendbetevő türelem.

MÁTYUS ALIZ

MEGKÉRDEZTÜK

„...Olyan értelemben demokratikus, hogy mindig el kell képzelni, hátha a másik is ki tud találni valami okosat.”

VITÁNYI IVÁN

két évtizeden keresztül vezette az intézetet. A személyességről kérdeztük, mint a vezetési stílusát és módszerét meghatározó sajátosságáról.

Vitányi Iván: ...Gondolkodom, hogy mennyire tudatosan vagy mennyire csak magától értetődően csináltam, amit, amikor az intézetbe kerültem. Jól ismerem a népművelő társadalmat, tehát nagyon jól tudom, hogy mi a szerepük Magyarországon. Itt van egy sereg ember, aki tulajdonképpen a nyitott, demokratikus társadalom koncepcióját vallja, a maga eszközeivel azért dolgozik és kitart mellette. Éppen ezért úgy gondoltam, hogy ha itt egyáltalán szó lehet vezetésről, az teljesen más lesz, mint egy katonai, politikai vagy hivatali szervezeté. Természetesen egy hivatali vezetésben is szükség van személyességre és a demokráciára, a kultúrában és a közművelődésben azonban még sokkal inkább. A vezetés ne vezetni akarjon, hanem igyekezzen az itt dolgozó embereknek, akik tudják, hogy mit csinálnak, megadni azt a lehetőséget, hogy saját gondolatukat, saját hitüket alapján tehessék, amit akarnak.

Voltak erre ösképek. Sokáig emlékezetes maradt nekem, amit Karácsony Sándor mondott erről a Szabadművelődési Tanácsban. Nem felülről kell rászorítani az embereket, a szabadon művelődőket és a szabadművelődőket, hogy mit csináljanak, mert ők azt szeretik az országban maguktól is tudják. A mi feladatunk az, hogy ha látunk valahol valami jót és valami újat, amit csinálnak, de valami nehézségük akad, akkor segítünk. Ezt vallottam én is. Nem az tehát a dolga a kultúrában működő vezetőknek, hogy maga találjon ki borzasztó nagy és okos dolgokat és aztán minden módon keresztül erőltesse. A cipőgyártásban talán így kell eljárni, de a művelődésben nem. Nálunk mindenkivel tartani kell a kapcsolatot és ha valahol valami jót találunk, bátorítást és támogatást kell adnunk. Ha el kell intézni valamit, akkor elintézni, ha meg kell védeni, akkor megvédeni, ha pénzt kell szerezni, akkor pénzt szerezni; ha meg a jó szó hiányzik, akkor azt kell mondani, hogy hú, de nagyszerű. Az emberi feltételeket kell biztosítani, egyszerűen azért, mert magam is azt igényelem, valamennyien ezt igényeljük és így voltaképpen azonos módon gondolkodunk.

Nekem valamilyen módon a véremem vált, hogy így próbáljak meg viselkedni. Azért is, mert évtizedeken keresztül benne éltem a kulturális mozgalmakban és megtapasztaltam, hogy milyenek vagyunk. Milyen a népművelő társadalom, milyenek a néptáncosok, milyenek azok, akik klubesteket rendeznek. Akkor tehát így kell hozzájuk fordulni. És az első pillanattól kezdve éreztem, hogy ennek fölszabadító hatása van. A népművelők megszokták, hogy a hivatalos népművelési intézet, a minisztérium, a tanácsi szervezet vagy akárki behívja őket és megmondja, hogy holnaptól kezdve ezt kell csinálni. Én meg azt mondtam, ti tudjátok, csináljátok. Először sokszor nem értették meg.

Ugyanígy dolgoztunk a VALÓSÁG című folyóiratnál is. Harminc évig voltunk együtt, és soha laptervet nem csináltunk. Fejben tartotta mindenki, ha megígérte valaki, hogy ír egy cikket. Át tudtuk tekinteni, hogy mi várható. Amikor bejöttek a cikkek, megbeszéltük, amelyek jók voltak, azt betettük

a lapba, amelyik nem volt jó, azt nem tettük be. Ha kicsit összeillettek, akkor rovatokat szerkesztettünk, ha nem illettek össze, külön hagytuk őket. Hát ez így van a művelődésben is. És ez egészen másfajta viselkedésmódot kíván, mint egy klasszikus hivatalban: itt valójában a kapcsolatokat kell tartani. Ez módot ad arra, hogy amikor szükséges, a lényegről lehessen beszélni. Arról, hogy mit miért csinálunk és hogyan csináljuk, és ne a felesleges, lényegtelen, felületi dolgokról.

A mi szakmánkban továbbra is ezt javaslom. Bizonyára más a helyzet az iparban, különösen a nagyüzemekben, ahol terveket kell kidolgozni és végrehajtani. A kultúrában, közművelődésben, népművelésben vagy bárminek nevezzem, az a fontos, hogy az együttműködés, a szervezetek között is, mindig személyes, baráti és lényegre törő legyen. Olyan értelemben is demokratikus legyen, hogy mindig el kell képzelni, hátha a másik is ki tud találni valami okosat.

Hát én ezt a módszert igyekeztem bevezetni, és ez nem volt könnyű dolog. Először gyakran még a legközvetlenebb barátaim sem értették meg. Az is igaz persze, hogy aki viszont kardinálisan kivonta magát az együttműködésből, azzal egyáltalán nem törődtem, és ez talán hiba is volt. És hogy annyira szabad volt mást is csinálni, hogy ha valaki a maga fertályán ennél szigorúbb szervezetet akart létrehozni, megtehetette.

Én többször leírtam, elmondtam, hogy számomra nagyon érdekes éppen a népművelő társadalomnak ez a belső magatartása és szervezete. Én magam már 1945-47-ben részt vettem a közművelődési közéletben. Ez a két év a magyar demokrácia megteremtésének a nagy kísérlete volt. Kialakult egy társadalmi réteg, amely kezdett élni a demokráciával. Ezt a réteget ugyanis teljesen szétverték 48 után, de hagyományai továbbéltek, többek között éppen a népművelőkben. Ez a fajta eleve demokratikus hajlam, elemi demokratikus indulat, ami akkor született, mindig megvolt a népművelőkben. Persze nem mindig sikerült jól. Magyar módra van sokszor, társul elkeseredettséggel, utópizmussal, bukásokkal, oktalan reményekkel és sok mindennel, de mégis van egy elemi erejű pozitív góca. Mint ahogy most is azt mondhatom, hogy ha például a most olyan népszerű nyitott társadalom kibontakozásának lehetőségét keresem, legelső között itt találok. Mert nem fejlődött ki olyan polgári élet, ami ezt egészében ki tudta volna alakítani. Aki nyitott társadalmat, nyitott demokráciát akar, erre kell támaszkodnia. S ebben mindig nagyon nagy szerepe van a személyességnek.

***

„...a gyökeresen megváltozott viszonyokat figyelembe véve, nagyon szeretnék kialakítani egy jól menedzselt intézetet.”

FÖLDIÁK ANDRÁS

néhány hónap óta vezeti az intézetet. Az intézet helyzetéről és terveiről kérdeztük.

Földiák András: Annak idején, amikor az Oktatási Osztály vezetőjeként dolgoztam az intézetben, az az intézet egészen más helyzetben volt, mint most van. Egészen más társadalomban. Volt akkor olyan progresszív értelmiség, különösen a 70-es évek elején, derekán, amelyik sok mindent akart csinálni és azt tette is. Akkor valóban csak szabad teret kellett adni a jó kezdeményezéseknek. Ma szerintem két alapvető különbség van. Még több is biztosan, de kettőt tartok nagyon fontosnak. Az egyik, hogy ma az értelmiség atomizált és

dezintegrált. Nem látom, hogy ebben a gyökeresen megváltozott, alapvetően demokratikus társadalomban, azaz hogy piacgazdaságra épülő és demokratikussá válni készülő társadalomban mi a funkciója az értelmiségnek és ez hogy fog megvalósulni. Nem tudom, hogy ennek a tendenciái érzékelhetőek-e, mert én nem nagyon látom. Tehát ma, amikor bizonytalanok azok a szándékok, amiket be lehetne engedni az intézet falai közé, sokkal nehezebb, mint a 70-es években. Most nehezebb akár az intézetnek, akár egy osztálynak vagy részlegnek az együttartása. Ez az egyik, gondolom döntő különbség. Amitől én rendkívüli mértékben kínlódom is, nem is csak mint az intézet igazgatója, hanem mint magán ember is.

A másik ez az átkozott pénz. Amit tud mindenki, kár róla beszélni. De nekem, mint vezetőnek a 70-es években komoly fizetésem volt. Sose fogom elfelejteni, Pitvaroson vezettem szociográfiai tábort, Csongrád megye egészen eldugott sarkában – önálló táborként, de a téli népművelési gyakorlat keretében, mert arra volt akkor éppen pénz – és oda hozták el nekem szíveségből az osztályvezetői fizetésemelésemet. Osztályvezetőként nem kaptam meg mindjárt az osztályvezetéshez járó bért és akkor komolyabb emelést kaptam, hát óriási pénz volt az akkor. Nekem az egyetemisták előtt szégyellnem kellett. Nem azért, mintha látták volna, hanem magamban. Hogy én itt világmegváltó dolgokat csinállok, s ennyi fizetésért. Sokért. Szóval azért fontos a pénz, mert ma is van és lenne, aki világmegváltó dolgokat tenne, de nem mindegy, hogy mennyiért. És még ha színvonalas és megfeszített munkát is lehet kapni ezért a nagyon rossz pénzért, amivel itt az intézetben rendelkezünk, mégis ez jól. És nem csak a bérről van szó, de mindenfajta megbízási díjról is és a munka feltételét jelentő asztalról, székről, eszközről, ami elképesztően rossz színvonalú. Ha csak a Szakmai Házat nézem, ami tartalmaz munkát végez, abszolút hiánypótló a tevékenysége, kották és táncszakkönyvek és kazetták, amiket rendelkezésre bocsátanak és nem tudják újrayomni, felvenni, mire elfogy, mert az iskolák veszik. Nem tudnak már videót másolni, mert nézhetetlen minőségű. És a számítógépet ütik 4-5 éve felváltva hárman. Szóval az ilyenfajta feltételekben is rettentő fontos a pénz. És hát a pénzről az utolsó, amit szeretnék megjegyezni, hogy az embereket az álmódosásaiban is korlátozza. Az az ember, aki szüntelenül azon töri a fejét, hogy miből fizesse ki a villanyszámláját, olyan elánnal és indíttatással és olyan fellépéssel nem tud a társadalomban jelen lenni, ahogy akkor, a 70-es években jelen tudtunk lenni.

Ezeket a gyökeresen megváltozott viszonyokat figyelembe véve, szeretnék kialakítani – ugyan ez egy divatszó, de – egy jól menedzselt intézetet. Ehhez jobban el kell tudni adni a dolgokat. Értékes dolgainkat a nagyvilág felé és a pénzkérdésekben döntő körök felé. Az eredményeket láthatóbbá tenni, ha kell, akkor akár reklámozni is eladni, mert hát ez a világ. Ha nagyon mutatod magad és ügyes vagy, akkor megkapod azokat az elemi feltételeket, amik kellenek, ha nem, akkor sajnos nem. Ma ez elég nagy teher, hogy az intézet se és többé kevésbé a művelődési házak se képesek még erre. De az intézet talán még kevésbé, mint a jó városi művelődési házak.

Ahogy az intézetben régen se volt az, hogy egy szellem vagy egy direktíva mentén kell felsorakozni, én ma se szeretném, de az, hogy mindenki jobban fogja össze és jobban adja el és menedzselje a dolgait, ez mindenképpen fontos.

Én az intézeti változásokban azt tartom a legfontosabbnak, hogy tisztázni tudjuk érdemben, hogy mi az, amit, mint állami feladatot ez az intézet garantáltan és színvonalasan meg tud csinálni. Kicsit összemósódnak a dolgok, de ma sok min-

den tisztázódik és a helyére kerül, ami régen nem. S ebben két oldal is van, ami meghatározó. Mi magunk, a dolgozók, akik úgy látjuk, az legyen az intézet dolga, ami az én ügyem, hiszen abból lettek intézeti ügyek, hogy az először valakinek az ügye volt. De esetleg ez nem az az állami feladat, amit tényleg garantálni lehet. És a másik oldal, ami elvárásaként fogalmazódik meg irányunkban, akár a minisztérium elvárásaként, hogy van egy intézetünk, oldja meg. De nem biztos, hogy ehhez rendelkezésre állnak a feltételek. Így például, van Magyarországon 40 ezer civil szervezet, amiről tudnunk kellene, de hogy tudjuk, ahhoz kutatásra lenne szükség, pénz viszont nincs rá. Ezt most azért is mondom, mert a non-profit törvény kapcsán rendkívül fontos lenne, hogy többet tudjunk ezekről a szervezetekről a statisztikai adatoknál. És joggal várható is lenne egy ilyen intézettől, hogy tudja, dehát hogy? Ezért is mondom, hogy a legfontosabb dolog bemérni és tisztázni, hogy mi az, amit vállalunk és csinálunk. És ezen kívül nagyon sok mindent csinálhatunk, nagyon sok mindenhez kapcsolódhatunk, felkarolhatunk, oda mehetünk, megnézzük, megerősítjük, segítjük, de az alapfeladat az, ami a legfontosabb.

Ezen belül is a legfontosabbnak a képzést tartom. A képzésnek többfajta funkcióját. Egyfelől a bizonyítvány adást is, mely állami feladatunk. Fontosnak tartom az adminisztratív áttekintését és rendezését az egyéb képzéseknek. A másik modell értékű jó tanfolyamok szervezése. Az adott szakterületeken belül a kulcsszerepet betöltő jó tanfolyamoknak a szervezése. A harmadik, hogy ebben az ügyben vállalnunk kell az általános társadalmi információs funkciót. Tudnunk kell, hogy például Békéscsabán van egy gyöngyfüző tanfolyam. De azt is, hogy milyen egyéb képzési lehetőségek vannak. Ezt egy egész országnak is tálnálni kellene. Nagyon sok minden van. Főleg a szaktárgyi, népi iparművészeti területeken. A Nemzeti Alaptantervbe most nagyon sok minden bekerült a népművészetből. Kell, hogy azoknak a dolgoknak, amik képzés útján ismeretként megszerzhetőek, elsajátíthatók Magyarországon, ennek is egy ilyenfajta menedzselését lássuk el. Egészen addig, hogy ha valaki az utcáról bejön, hogy kérem én hol tanulhatok lőszőr-ékszerkészítést, mennyi idő alatt, mibe kerül, milyen bizonyítványt kapok, válaszolni tudjunk.

Második kiemelt területként mondanám az információszervezést, ebbe beleérttem a hagyományos könyvtári, szakirodalmi területet is és a számítógépes rendszereket is. Előbb-utóbb olyan rendszert kellene kiépíteni, amiben ahhoz is hozzá lehet jutni, hol, milyen rendezvények vannak. Hogy például egy Nógrád megyei kis faluban mi lesz jövőre. És ez az INTERNET-en vagy másféle rendszeren lehívható legyen. És fordítva is, hogy mi is megtudjuk, hogy – mondjuk – bélyegkiállítás hol lesz a világban. És mindent ismernünk kellene, amit tudni lehet a közösségi művelődésről. Milyen formában, miket csinálnak az emberek, tehát tematikusan is, másrészt pedagógiai, propaganda, pénzszerzési, jogi ismeretek, amik a jó működéshez szükségesek.

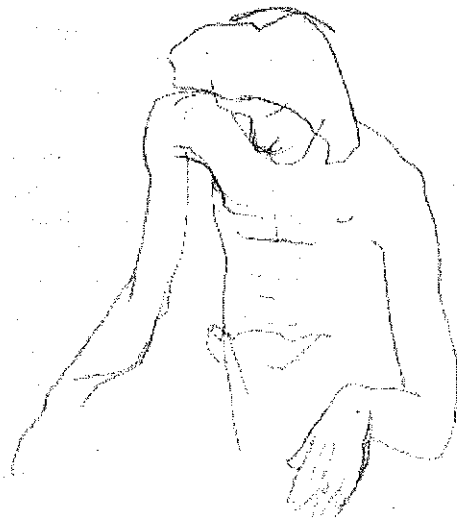
A legfontosabbnak látom ezeket a feladatokat. Ezen pontok köré kell összpontosítani mindent. És ezeket a funkciókat lenne jó állami feladatként garantálni és az állam legalább ezeket biztosítaná anyagilag.

Az információszervezés mellett, döntő szerepet tulajdonítok most induló lapunknak. Most ez a lap úgy indul, hogy kicsit belemegyünk a nagyvilágba, mert igazából a szakmában, tehát a közművelődési területen nincs megfelelő információszervezés. Ezt az országos közművelődési fórumot, ami lapunk lesz, a megyei művelődési központok egymás között is létrehozhatták volna. A Népművelők Egyesülete, amiben igazán

érdekelt vagyok, szintén végezhetett volna ilyen munkát, de ez nem történt meg. S ennek okát is látom, miért.

E számunkban szerepelni fog Diósi Pál anyaga, s könyvében, amiből közlésünk is származik, nekem szöveget ütött, hogy milyen óriási különbség van abban, hogy ki hogy ítéli meg a saját intézményét és a szakmája jövőjét. Ez utóbbit tizes nagyságrenddel lejjebb értékeli mindenki. Akkor jöttem rá arra, hogy ez a szakma hogy működik. Úgy, ahogy az Almássy téren én is. Pedig én voltam a Magyar Népművelők Egyesületének az elnöke, ha valakinek, akkor nekem a szakma jövőjében is bíznom kellett volna, de én is jobban bíztam a házban. Úgy éreztem, én ezt az Almássy teret, ezt megtartom, megőrzöm a legjobbak között, ha a fene fenét eszik, akkor is. Hát hogy a szakmával mi lesz, az a minisztérium, a társadalom, a kormány dolga is, hát abban... Tehát mindenki a magáét tíz körömmel védi. Amiben persze egy jó adag pozitívum is van, mert megcsinálja, ha beledöglük is, sokszor szó szerint is csaknem, de viszont ez akadályozza az együttműködések. Ezért is kellett, hogy mi csináljuk a lapot és ezáltal is segítsük az együttműködést. Ebben az intézetnek nagyon fontos szerepe van. Ugyan az újság profilja annyira általánosan nem lehet kulturális, mint szeretnénk, mert azt lapunk ebben a terjedelemben nem bírja el, de létre fog jönni általa a művelődésben résztvevő intézmények és civil egyesületek számára egy műhely. Alkalmanként nyílt fórumként, beszélgetések lehetőségét is megteremtve. De ezen túlmenően a lap valamifajta szellemi közélet organizálására is vállalkozhatna. Ez egyébként az egész intézetnek is fontos lenne. A Vitányi korszak legfontosabb érdemének tartom, hogy sikerült – és utólag ezt már elmondhatjuk – a legprogresszívabb értelmiségi gondolkodás és a gyakorlati műhely között kapcsolatot teremteni. Átjárást, vérkeringést. És ennek talán most már újra az ideje is eljön. Mert rendszer-váltáskor robbanásszerű volt a szétesés, mindenféle tagolódás végbement, a pártok szerinti, politikai, de egyéb tagolódások is, hogy valaki inkább civil szervezet-párti, inkább intézmény-párti, de minden egyéb mentén. A robbanás következtében érthető, hogy nem tudott létrejönni integráció, de talán most már igen.

A nyarat leszámítva negyedév, amióta igazgató vagyok. Ezalatt 9 megyében voltam, ahol az intézet napirendre került. Ez a fővárossal együtt tíz alkalom volt. Ezt nagyon fontosnak tartom, de ennél szorosabb együttműködést szeretnék. A közösen letett munkákat tartanám olyanoknak, ami kielégítő lenne.

ISMERŐS ÉLETEK – ÚJ ÖSSZEFÜGGÉSEK

Gondolatok az első generációs értelmiségről

(Részlet a szerző *Veszteségek* című, megjelenés előtt álló könyvéből. Az itt közölt gondolatokat a könyvben az 53 éves V. Juci, közéleti szerepet is vállaló mérnöknő életútinterjúja előzi meg.)

V. Juci emancipációs harca egyenes folytatása az előző paraszt-generációk küzdelmeinek. Ahhoz a viszonylag széles réteghez tartozik, amelyet első generációs értelmiségnek nevezhetünk. Gazdagabb európai országokban, ahol a társadalmi rétegek között nem volt olyan mély szakadék mint nálunk, és ahol létezett, sőt különböző példákat is kínált a társadalmi mobilitás, a családok egy-egy ágának értelmiségivé válása kiegyenlítettten és fokról-fokra szinte észrevétlenül zajlott, így a társadalom egészére nézve nem bírt különösebb jelentőséggel. Magyarországon ezzel szemben a háború utáni évtizedekben egyszerre nagy számban jelentek meg azok az első generációs értelmiségiek, akik a társadalom nagyobbik felét képező szegény, és kulturálisan elmaradott rétegekből, több lépcsőt átugorva emelkedtek ki, és akiknek mozgása ezért az egész nemzet szempontjából fontossággal bírt. A propagandával ellentétben, a teljes réteg hátrányos helyzete ugyan nem szűnt meg, mobilitásuk azonban feltétlenül jelentette azt, amit a népi írók és gondolkodók sürgettek: a tanult rétegekben általuk megjelent a magyarság nagyobbik felének értékrendje és mentalitása, ami egy nemzet egységként való megmaradása és identitásának megőrzése szempontjából létfontosságú.

Az első generációs értelmiségiek hátrányos helyzetük ellenére is ki tudtak emelkedni, ami önmagában is tehetséget, erőt és akaratot igazol. Saját „felemelésükön” túl azonban feltűnően sokan munkálkodtak kibocsátó környezetük emelése érdekében is. Különösen sok volt köztük a tanár, népművelő, könyvtáros, de lehettek orvosok, agronómusok, óvónők és mérnökök is, mint V. Juci.

Társadalmi csoportok elmaradottsága és kiszolgáltatottsága mindig megmozgatta a tanultabb rétegek igazságszerető, önzetlen tagjait. Számátalan felvilágosító, népet emelő, népművelő jellegű mozgalom ismert a történelemből. Az első generációs értelmiség ilyen irányú tevékenységét emberi szépségén túl - hiszen még alig halmoztak fel maguk is, de máris adni akarnak - az teszi különösen értékessé, hogy éppen mert első generációsok, otthon vannak abban a közegben, amelyben tevékenykednek. E nélkül az otthonosság nélkül sem emelkedni, sem emelni nem lehet.

Ugyanez az otthonosság, az emberi környezet belülről való ismerete az életidegen teóriákkal szemben is biztosít bizonyos védettséget és ugyanakkor lehetővé teszi, hogy birtokosa az új jelenségek közül nagyobb biztonsággal találjon rá mindarra, ami abból szervesen köthető a közösség hagyományaihoz.

Más értelmiségi körökkel ellentétben, az első generációs értelmiség hatósugarában például nem a táncház mozgalom, a régi autentikus és archaikus folklór ápolása vált általánossá, hanem annak a „társasági életnek” a feléléde, amely a szülői generáció mindennapjaihoz még hozzátartozott, de amit a politika megszüntetett, illetve saját céljai szerint deformált. Az újabb generációk így megismerhették és felszabadultan szerethették azt, amit szüleik fiatalságukban szerettek, korosztályok

közötti érzelmi azonosulást helyreállítva, ami minden egészséges társadalom alapja. A közeli múlt társas szokásai ugyanakkor a kulturális hagyományon túl, a polgári fejlődés tartozékai is voltak, feltámasztásuk tehát segítette a polgárosodás rejtett folytonosságát a civil közösségek létrehozásával.

A közösségükért valamit vállalók tevékenységére polipként fonódott rá minduntalan a politika, mindent kicsit bemocskolva, elmaszatolva, kétértelművé téve. Valamit, valahol elindítottak és abból egyszer csak a TSZ, a Szakszervezet, vagy a Népfront csoportja lett. Latens kérdéseket kellett elnyomniuk magukban, morális határesetek között kellett választaniuk, ha folytatni akarták, amit elkezdtek. Örök érdeme a Csoóri Sándor és Pozsgai Imre nevével fémjelzett csendes, majdnem lopakodó mozgalomnak, hogy segített ennek a rétegnek a kétértelműségeket tudatosítani, pátozásával munkájuk értelmében őket megerősíteni, megemelve azt egy távlatibb nemzeti cél szintjére.

Falvak sokaságában tapasztalva egy-egy dán vagy magyar népfőiskola emlékének felbukkanását és a zömmel első generációs értelmiségiek népművelő tevékenységét, felmerül a kérdés, hogy beszélhetünk-e egy széles, folyamatosan ható szellemi mozgalomról, amely ezeket éllette? A magyar szociológiának átfogó vizsgálat tárgyává kell tennie a NEKOSZ utáni idők első generációs értelmiségi rétegeit is, egészen a mai magyar társadalomban játszott szerepükig. Meg kellene vizsgálnia, hogy beszélhetünk-e ezen értelmiség tevékenysége kapcsán a népi mozgalom látens folytonosságáról, hogy kik, milyen számban, mennyire tudatosan és milyen hatással vettek részt Csoóri Sándor és Pozsgai Imre csendes építkező mozgalomában, és hogy ez mennyiben tekinthető a népi írók mozgalma folytatásának. Magyarország több mint negyven évig élt megszállás alatt. Ennek az időszaknak nagyjából a fele a durva elnyomás és félelem időszaka volt a parasztság számára. Nem csak pszichikai nonszensz, de a közösség létére nézve is végzetes hiba lett volna elvárni paraszti származású, éppen emelkedőben lévő emberektől, akik ez idő alatt születtek és éltek, hogy visszafogják vágyaikat, visszalépjenek megnyíló lehetőségektől, hogy ne örüljenek sikereiknek és ne működtessék adottságaikat, amelyek különböző posztokra predesztinálták őket.

Ugyanakkor mindenki érezte és tudta, hogy minden válalás és minden lépés felfelé megalkuvásokkal, erkölcsi kockázatokkal jár, mert a politikai hatalom és a közösség céljai egy ponton elváltak. Léteztek persze kiutak. Kiemelkedő tehetségű művészek, tudósok munkájukban függetlenek maradhattak és voltak pályák, amelyek csak minimális megalkuvásra kényszerítettek. De az első generációs értelmiség, amely az értelmiségi pályáknak csak kevés fajtáját ismerhette, a legnagyobb számban tanár, mérnök, agronómus volt, tehát TSZ elnök, főagronómus, kisüzem igazgatója, tanácselnök, tanácsitkár, iskolaigazgató lett. Intézményesült, vagy informális módon, de vezető szerepük és befolyásuk volt, különösen vidéken. A realitásoktól és a méltányosságtól függetlenül tehát ezen a rétegen is számon lehet kérni, hogy kollaborált, vagy hogy kommunista volt, de meghamisítva mozgató rugóit, a másik oldalról meg is lehet őket dicsérni ugyanezért.

A most már többpárti politika elkövette ezt a hibát. Saját érdekei szerint tudatosan összemosta az egyes ember felelősségét a megkerülhetetlen, történelmi kényszer adta rendszer felelősségével, vagy a másik irányból, éppen a rendszer érdemének tulajdonította az egyes ember eredményességét. Ezzel, hamis törésvonalak mentén megosztva, újra széles rétegeket bizonytalanított el, már éppen kialakult azonosulási és önbecsülési folyamatokat állított le. Megfosztotta az embereket attól a jóleső büszkeségtől, hogy munkájukkal a rendszer ellenére tudtak maradandó értéket létrehozni, általános büntudatot gerjesztve olyasmért, amiért az egyes ember nem felelős, elvéve az emberek szerzett javaik feletti örömét, állandóan bagatellizálva, illetve „gulyás-kommunizmusként” gúnyolva azt, ...és nem utolsó sorban, hiteles embereket megbántva, megvádolva és visszahúzódsra készítve, vagy éppen kisajátításukkal megingatva hitelüket.

A veszteség lényegét tekintve ismét egy szerves folyamat szakított meg a most már több párti politikai akarat. Elméletekre és más régiók mintáira hivatkozva párt-politikai öndefiníciót követelt meg az emberektől ott, ahol valódi, a társadalmat lefedő pártok még egyáltalán nem voltak. Pártérdekekből politikailag gyanúsnak vagy meghalodottaknak bélyegzett jelentős spontán mozgalmakat, olyan külföldi országok párt-struktúráit mintául állítva, ahová ilyen mozgalmak nem voltak besorolhatóak.

A veszteség nagy, ugyanakkor számtalan kérdést vet fel a politika és társadalom, illetve a politika és morál összefüggéseire vonatkozóan.

Mivel a pártosodás lényege az, hogy minden csoportosulás akarva-akaratlan kényszerül a teljességből valamit kiemelni, és annak a valóságos szerepénél nagyobb hangsúlyt adni ahhoz, hogy önmagát a többiektől megkülönböztesse, és csoport érdekeket képviselhesen, valószínűsíthető, hogy az, aki, mint pl. V. Juci, tevékenységével egy komplexebb igazságot képvisel, a pártok harcában törvénytörően alulmarad.

Mondhatnánk, hogy a pártok harca napi politika, az a tevékenység viszont, amit V. Juci és a hozzá hasonló sokak végeztek a mélyebb társadalmi mozgások része, amelyeket a politika ugyan különböző okokból megpróbált kisajátítani, de éppen mert mélyebb összefüggések részei voltak, a Csoóri-Pozsgai féle gondolatoknak épp csak meg kellett őket érintenie ahhoz, hogy szellemükben függetlenek tudjanak maradni.

Kézenfekvő a kérdés, hogy nem eleve elhibázott-e ezeket a mozgalmakat, akár csak meghatározó egyéniségei által is a politika felé közelíteni, annak részévé tenni, hiszen ugyanezek a közösségek és szervezetek képezik egy fejlett polgári társadalom alapjait is, illetve attól polgári egy társadalom, hogy ezek a politikai hatalmon kívül maradó szerveződések megvannak és erősek, olyan erősek, hogy éppen ezek tartják sakkban a politikát és nem fordítva:

Mi történik azonban akkor, ha ezek a civil szervezetek még nem elég erősek ahhoz, hogy sakkban tartsák a politikát? Duplázuk meg intézményrendszerünket létrehozva a mintáknak és teóriáknak megfelelő politikai- és pártstruktúrákat az egyik, és a civil szervezeteket a másik oldalon – hadd harcoljanak egymással tovább, mint az állampárt idején –, vagy várjuk el magától a politikai struktúrától, hogy a civil társadalmat képezze le és képviselje?

Nyugtalanító kérdések tolnak fel a mai több párti berendezkedés működését megismerve. El kell-e fogadni, hogy csak pártok útján, valamilyen párt ideológiájához idomítva képviselhető egy közösségi akarat? El kell-e fogadni, hogy a legkisebb falutól az Országgyűlésig minden közösségi ügyből

pártpolitika lesz, miközben ezek a pártok tényleges tagjaik létszámát tekintve figyelmen kívül volnának hagyhatóak? Szabad-e a politikát egy önálló szakmának tekinteni és un. profi politikusokra bízni? El kell-e fogadni, hogy a politikában szabad becsapni (igérni), hazudni? A politikára valóban nem érvényesek azok az erkölcsi szabályok, amelyek a társadalom egészét összetartják, a politikában ne is keressünk erkölcsöt? Ha ez így van, a pártosodás törvénytöréségeinek engedő, választási győzritudásra szakosodott profi-politikusok morális szempontból nem eleve kontraszelektáltak-e és ha igen, hogyan képviselheti és vigyázhatja a többpárti demokrácia azt, amiért létrejött, amiért tartják, az abszolút morált, a társadalmi igazságosságon alapuló együttélést?

A politika és médiája nem ösztönöz kérdésekre, ellenkezőleg, a véglegességet, a változtathatatlanságot, a célbaérkeztséget sugallja: „nem jó, de jobbat még nem találtak ki”, „nincs harmadik út”, „nincs más alternatíva”. Ma azonban egy falusi járdaépítésre egy helyett már hat-hét párt akar rátelepülni. A helyzet abszurditása természetesen fel fogja vetni a korrekció, az alternatíva és a harmadik, negyedik, ötödik, vagy sokadik út szükségességét.

A világ a teljes átrendeződés állapotában van. A hangzavar nem lesz kisebb, az eligazodás nem lesz könnyebb. A jó választáshoz azonban nem kell naprakészen tájékozottnak lenni mindabban, amit a hírforrások kínálnak. Elég, ha közvetlen környezetünket figyeljük és minden választásunkkal azokat juttatjuk helyzetbe, akik az adott realitások között, az adott helyükön, ha csak egy kicsivel is, de jobbaknak bizonyultak környezetüknél. A változások általában nem olyan radikálisak mint, ahogy mondják magukat, hiszen csak a meglévőre képesek építeni, többek között éppen ezen jobbak tevékenységére. Nem kell elbizonytalanodni, az új helyzetben is ők fognak jobbak bizonyulni, mert minden helyzetben, az új rendszerekben is azokra lesz a legnagyobb szükség, akik képesek szolidaritásra, önzetlenségre, áldozatokra és bátorságra – tehát a hiteles emberekre.

SORSKÉRDÉSEK, NÉPFŐISKOLÁK

Kiról van szó? Rövid bemutatkozás

Hogy tudjuk kiról van szó, illik röviden szólni magáról a Magyar Népfőiskolai Társaságról és tevékenységéről. A Társaság tagszervezetei – közel kétszáz szervezet és közösség – országosan, munkajogilag, egy tucatnyi főállású munkatárssal dolgoztak az elmúlt három évben, s ha a bejegyzett magánszemély tagok egyharmadát aktív közreműködőnek tekinthetjük, akkor ez további, több mint kétszáz körüli – főleg szakember és értelmiségi – segítő munkáját jelenti, beleszámítva a közművelődési intézmények főállású dolgozóinak értékes közreműködését. Ez a „munkaerőállomány” az év során minden harmadik napon elkezd egy kurzus szervezést, amelyek változó, egyhetes, több hónapos időtartamúak, s amelyekben évente több mint 10.000 hallgató vesz részt a legkülönbözőbb korosztályból, és foglalkozási körből, döntően vidéken. A népfőiskolai szervezetek összes pénzforgalma évente közel 100-100 millió forint volt. Ebből a szorosan vett működési költségekre fordított összeg / munkabér, irodai önköltség/ a 10%-ot sem teszi ki. Ezt a kivételes költség-hasznosítási arányt az teszi lehetővé, hogy számos helyen a közművelődési és más intézményben használt infrastruktúráért nem kell piaci áron szolgáltatási díjakat fizetni. Mivel a hallgatók által befizetett részvételi költségek nagyságrendje elhanyagolható, s maga a tevékenység közszolgálati, non-profit tevékenység, a hozzáadott értékkel kell számolni. Nem lehet pontosan, fillérre kimutatni mennyi pénzhaszon származik a racionális munkaszervezetből, a főállásúak alacsony számából, a költségvetési támogatást kiegészítő önkéntes szakmai és szervező munkából és a hazai forrásokon alapulóan megszerzhető nemzetközi támogatásokból. A hazai tevékenységhez hozzáadott nemzetközi tevékenység pénzbeni értéke kimutatható, ami a hazai források / vagyis a fenti közel százmillió 75-75%-kal való további kiegészítését jelentette az elmúlt három évben.

A Társaság 1993 óta negyedik évfolyamát élő, negyedévenként megjelenő szakmai lapot ad ki 12 újságdalton, 1500 példányban, amely legalábbis az eltelt időszak alatt az egyetlen rendszeres szakmai fórum volt. Az újság gyakran beszámol az Európai Unió oktatási-kulturális tevékenységeiről, s tematikusan külön foglalkozott eddig az egyházak és a felekezeti művelődés, a szociális gondoskodás és a munkanélküli képzés, a szakszervezetek szerepével, az információs társadalommal, a közművelődési kutatások helyzetével és a közművelődési törvénykezés előkészületeivel. Central European Messages címmel angol nyelvű hírlevél ad ki negyedévente. 1993-ban egy, 1994-ben kettő, 1995-ben további két könyvet adott ki, többségét a Püskiné, változó, ezer-kétezer közötti példányban. Országos szakmai programjai a közművelődési szakemberképzés és továbbképzés fontos fórumai, nemzetközi szakmai tanulmányi programjai pedig egyedülálló lehetőséget teremtenek a vidék értelmisége számára, az európai országokban, közművelődési és más szakmai tapasztalatok megszerzésében. Az MNT 1991 óta tagja az Európai Közművelődési Társaságnak /EKT/, amely 28, főleg az Európai Unió tagországaiban működő 180 szakmai szervezetet fog össze. 1993 óta tagszervezete a Közművelődés Nemzetközi Tanácsának /KNT/, amely a világon a legátfogóbb nem-kormányzati közművelődési szakmai szervezet, 82 ország, 106 nemzeti szakmai szervezetét fogja össze. A

Társaság titkára 1994-től tagja az elnökségnek, és 1995-től a KNT kelet-európai emberjogi képviselője az ENSZ bécsi központjában. A tizenöt éves múltra visszatekintő magyar-holland szakmai együttműködés keretében 1993-ban a Leideni Egyetem és a Társaság megalapította az Európai Szimpózium az Öntevékeny Szervezetekért /ESVA/ nevű nemzetközi alapítványt, amit a holland törvények szerint jegyeztek be, titkársága Budapesten működik. Az ESVA 1989-ben Budapesten, 1990-ben Leidenben, 1991-ben Moszkvában, 1992-ben Varsóban, 1993-ban Tallinban, 1994-ben Brassóban, 1995-ben Odenseben tartotta nemzetközi konferenciáját, amelyeken átlagosan 50-60 kutató, egyetemi tanár, civil szervezet képviselő vett részt elsősorban Európából és az USA-ból. 1996-ban az ESVA Helsinkiben szervezi az etnikai nem-kormányzati szervezetek szerepéről szóló nemzetközi szimpóziumot. Az alapítvány képviselteti magát a Lifelong Learning in Europe c. új európai szakmai folyóirat szerkesztő bizottságában, szaklapjaival pedig a közművelődési folyóiratok európai hálózatában, az európai közművelődéskutatók egyesületében.

A Társaság minden számottevő közművelődési-felnőttoktatási és valamennyi országos és nemzetközi népfőiskolai szervezettel munkakapcsolatban áll Európában. Egyik legfontosabb tevékenysége, hogy rendszerezett, nemzetközi tanulmányi csere és képzési programot fejlesztett ki az elmúlt hat évben főleg a következő országokba: Németország, Ausztria, Belgium, Hollandia, Egyesült Királyság, Norvégia, Svédország, Dánia, Finnország. A népfőiskolák az elmúlt három évben 700 szakembert küldtek külföldre. Ennek a tevékenységnek a szakemberek körében tapasztalható nyelvtudás hiánya, a csökkenő nyugati támogatási készség és a hazai ráfordítás méltatlanul alacsony szintje szab határt.

A Társaság igen aktív a szomszédos magyar közösségek körében, hazai és nemzetközi programjain rendszeresen részt vesznek magyar nemzetiségű külföldi állampolgárságú szakemberek, évente rendszeresen szervez erdélyi, felvidéki, kárpátjai, vajdasági, vagy más programot. Erről a közeljövőben jelenik meg Kárpát medencei népfőiskolai kapcsolatok című összefoglaló.

A sorskérdések fölvetése

A sors az életkörülményeink döntő alakulása, amit a legnehezebb külső feltételek között is, magunk is alakítunk. A népfőiskolák belső fejlődéséből és válságaiból következően, de a miliecentenárium évében, a belső megemlékezés, együtt, jó alkalomnak kínálkozott arra, hogy a napi munkától elszakadva sorskérdés-vizsgálódást tartsunk. A meditálás, a szembenézés, önmagunk újrafogalmazása, a kihívások számbevétele néha nélkülözhetetlen a rutin, a megrekedés ellen. Ezzel a szándékkal szervezett országos konferenciát a Magyar Népfőiskolai Társaság májusban Szolnokon. A rendezvény előkészületeként öt fontos témában születettek vitaanyagok, a polgári ismeretek és készségek oktatása és a európai integráció szellemi előfeltételeinek megteremtése, a szociális gondoskodás és munkanélküliség, a környezetvédelem és a mezőgazdaság, az információs társadalom, s végül az ifjúság és tehetségvédelem.

A következő évek tevékenység irányát meghatározó, Szolnokon megszületett szakmai anyagokat, azok vitájának és

továbbformálásának eredményeit terjedelmi okok miatt aligha ismertethetjük. Ezeket minden érdeklődő elolvashatja az MNT szaklapjában és más kéziratokban. A sorskérdés vizsgálatok szempontjaira és a tanulságok szélesebb körű számbavételére szeretnénk alkalmat keríteni itt.

Állam, törvénykezés, társadalom

A népfőiskolák eredeti célkitűzésüknek megfelelően a korszerű polgári társadalom és polgárosodás jegyében, állampolgári kezdeményezésen alapuló civil szerveződések formájában szervezik tanfolyamai tevékenységüket, amelyben szociális irányultságú, művelődési közfeladatok ellátását célozzák meg. Ezen a szemléleti alapon, helyzetük a non-profit szektor és a felnőttoktatás kormányzati és társadalmi elismertségétől és támogatottságától függ. Az elmúlt kormányzati ciklusok mind-egyikében olyan programok kerültek hivatalos és nyilvános formában meghirdetésre, amelyek alapján megalapozottnak lehetett tekinteni ezen tevékenység jövőbeni fejlesztését és intézményesedését. A gyakorlat azonban nem igazolta ezt a feltételezést. Az 1994-ben hivatalba lépett kormánykoalíció társadalmisítási programjának teljesítése mindeztől elmaradt. A kultuszárca legfontosabb civil projektjének vallott non-profit törvény 1996. évi szabályozási elvein / ld. Kurácsi 96. augusztusi melléklet/ nem lehet eligazodni, mert alternatív opciói bármit jelenthetnek, s nem látszik belőle mit is akar a kormányzat a civil szektorral. Akkor már a Katolikus Püspöki Kar most megjelentetett körlevelében megfogalmazottak a mai európai normák és alapelvek szerint sokkal korszerűbbek, nem is beszélve arról, hogy ez utóbbi, teljesen világias felfogásban kifejezetten civil szektor barát. Nem mintha bárkinek is egyiket, vagy másikat kellene, vagy lehetne követnie. Itt azért említjük, mert jó tudni, hogy valaminek az elnevezése és a tényleges tartalma között ég és föld különbség lehet. Nekünk a legjobb utat kell követnünk, bárki is fogalmazza meg, velünk, vagy helyettünk.

A népfőiskolák másik nagy sors esélye az előkészület alatt álló közművelődési törvény megalkotása. Fontos vállalkozás, pláne a népfőiskolák szempontjából, hiszen a szabályozás jó alkalom a legitímálásukra. Anélkül, hogy itt foglalkozhatnánk ezzel behatóbban, s anélkül, hogy teljesen végleges fejleményről számolhatnánk be, sajnos meg kell állapítani, hogy a törvénytervezet augusztusi, kodifikálás előtti szövegváltozata szerint kicsi az esély arra, hogy szakmailag korszerű, a magyar sajátosságoknak megfelelő és az európai normák szerinti törvény fog születni. A normaszöveg egyáltalán nem emancipálja az egyéni és csoportos művelődési jogokat, vagyis magukat az állampolgárokat és közösségeiket a hivatalokkal és az intézményekkel szemben. Az 1976-os törvény politikai deklarációként tett kísérletet az állampolgárok szempontjainak érvényesítésére, aminek a rendszer alaptermészete mondott ellent, most jogelvi ajánlás teszi ugyanezt, ami csak formailag kapcsolódik az alapjogokhoz és az európai normákhoz, tényleges jogi, gazdasági érdekérvényesítési szankciók és garanciák nélkül.

* A szerző egy kéthavonta megjelenő lap első számába írt cikkének alapmondandóját nem képes hetente átírni, s erre alapvető okot nem is talál, lévén a sors néha kiszámíthatatlan. A tárgyilagossághoz és a korrektséghez azonban hozzátartozik, hogy a cikk megírása után, de lapzárta előtt, szeptember 17-18-án a minisztériumban több órás hasznos műhely vita folyt a közművelődési törvénytervezet szövegezésének módosításairól, s egyebek mellett a civil szervezetek elvárásainak beillesztésé-

A fejlett országok közül kiemelkedik Norvégia, ahol 1977-ben fogadták el a 35. sz. /május 28/ közművelődési törvényt. Ezt megelőzően a parlament két alapelvet szögezett le: „a közművelődés egyenértékű a fiatal korosztály számára rendelkezésre álló, alapvető általános oktatással, valamint a közművelődés-felnőttképzés fogalma magába foglalja a szakmai képzést éppúgy, mint a szabad- és általános-művelődést.”

A 35/1977-es törvény explicit az állam, a területi és helyi hatóságok relatív kötelezettségeiről, és részletezett szabályozásokat tartalmaz a nem-kormányzati szervezetek támogatására vonatkozóan. Ez azért fontos idézni, mert Norvégia e tekintetben közel 15 évvel megelőzte azokat a mai, az utóbbi 3-5 évben általánosan felerősödött EU törekvéseket, amelyek az általános és liberális művelődés, valamint az emberi erőforrás fejlesztés, munkaerőképzés, szakmai át- és továbbképzés közelítését, integrálását, szorosabb együttműködését írják elő. Az ellentmondás lényege az, hogy egy olyan sokkal kevésbé liberális államban mint Magyarország és egy Norvégiánál sokkal elmaradottabb műveltségi szint mellett, a mai piacgazdasági átmenet kihívásairól nem is beszélve, még inkább szükséges lenne a fentiekhez hasonló elvek érvényesítése.

Sajnálatos tény, hogy a közművelődési törvénytervezet sem a törvényesszövegben, sem az értelmező rendelkezésekben nem említi meg a népfőiskolákat.

Mindezt azért tartjuk alapvető hiányosságnak, mert egy a jövőnek szóló törvényben figyelembe kell vennie a magyar közművelődés történetében jelentős szervezeti formát, ugyanakkor a nemzeti irányultságú közösségi művelődés egy az utóbbi évtizedben kifejlődött élő tevékenységről van szó, nem beszélve arról, hogy a közművelődési törvény szabályozási hatókörébe eső művelődési tevékenységnek megfelelő szféra jó része az Európai Unió országaiban a népfőiskolai tevékenységet jelenti. A törvény így nem rehabilitálja az elmúlt rendszerben betiltott és akadályozott, a rendszerváltás alapvető célkitűzései szempontjából pedig nélkülözhetetlen tevékenységi formát, amely az európai integrációt tekintve viszont az egyik legadekvátabb kapcsolódás a Nyugat jelenlegi intézményrendszeréhez, különösen a legfejlettebb országokéhoz. Ennyi a sorsunk 1996-ban az EU-ban meghirdetett permanens művelődés évében. Az UNESCO 1997-es közművelődési világkonferenciája előtti kampányévben az Európai Közművelődési Társaság dokumentumot adott ki amiben leszögezi, hogy az EU-nak és az európai államoknak ki kell használni a művelődés valamennyi potenciális színhelyét, így a helyi és regionális kormányzati struktúrákon és a szociális partnereken kívül életbe vágóan fontos a nem-kormányzati szervezetek, az öntevékeny szektor és csoportok szerepe a közösségeken belül, hogy megerősítsük az embereket abban, hogy aktívakká és önbizalommal rendelkezővé váljanak és a művelődésüket maguk szervezzék meg saját maguk számára.

ről. E megbeszélés keretében a munkabizottság tagjai és a Közművelődési Főosztály munkatársai olyan nyitottságot és fogadókészséget tanúsítottak a kritikai észrevételekkel kapcsolatban, ami nem zárja ki, hogy e cikk megállapításából többet majd vissza kell vonnom. Bárcsak megtehetném ezt most azonnal és visszavonhatatlanul. A szerző véleménye szerint nem a Közművelődési Főosztály szakmai törekvésein fog múlni ez a további fejlődés. /1996 szeptember 19./

** Az MKM Közművelődési Főosztály szeptember 17-18-i szakmai vitájában elfogadták, hogy a népfőiskolák megfelelő formában bekerülnek a törvénytervezetbe. /1996 szeptember 19./

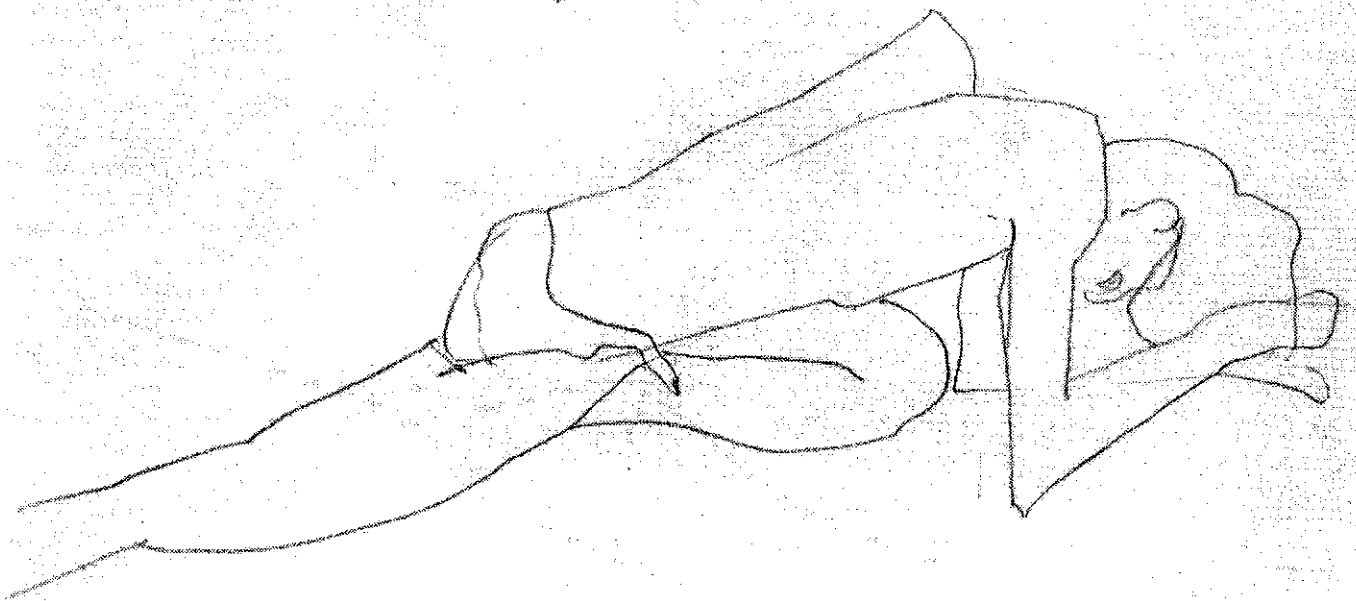
A közintézményeknek kötelességük a tanulás támogatása, bátorítása, finanszírozása, ahol a mindenirányú művelődéshez és annak hozzáférhetőségéhez való jog mindenki számára garantált. A forrásoknak közvetlenül hozzáférhetővé kell válniuk a művelődők számára. Millecentenáriumi sorskérdés, hogyan lehet egymás mellé állítani egy ilyen dokumentum elvárásait a rohamosan EU-ba igyekvő országunk hazai valóságával?

Szociális elkötelezettség, értelmiségi etika

Az európai közművelődés és a népfőiskolák felvilágosodás óta tartó fejlődésében, kezdetben a középosztály karitatív tevékenységeként működött a népművelés az alsóbb osztályok megsegítésére, szinte egészen a 60-as évek jóléti államának közművelődéséig bezárólag. A múlt századi népi mozgalmak, közöttük a munkásmozgalom fogalmazták meg először a társadalom egy-egy nagyobb csoportjának önállósodási igényét, s a középosztályi, így állami, vagy egyházi gyámság alóli kiszabadulást. A parasztság tekintetében akkor, máig az egyik legmaradandóbb gondolat az északi népfőiskola megteremtése volt. Ezért válhatott mintává az elmúlt fél évszázadban Európa középső és keleti részében. Tragikus sorskérdés ma újra, hogy a 89-90-es szabadság létrejötte miért nem teremtette meg az alapjait a polgárosulás társadalmi szerkezetváltásának. Ellenkezőleg, mintha tudatos megkövetülése érdekében dolgoznának a kormányok. Ahogy egy kiváló nemzetközi közgazdász megfogalmazta: centralizált tömegtársadalmunkat, decentralizált és

proletár jellegétől megszabadított társadalommá kell alakítani, ahol a tulajdonhoz való jog, alapvető szociális jog, s az egészséges és minél szélesebb középréteg megerősödésével kialakul az a közszellem, hogy az emberek magukról gondoskodnak. Úgy tűnik manapság inkább Erdei két háború közötti kettős társadalm szerkezetéről szóló elmélete folytatható, arról, hogy az új gazdasági viszonyok hogyan teszik az elmúlt rendszer rendes képződményeit a nevében új szerkezet uralkodó elemeivé. Ilyen struktúrában nehezen hatol előre az a weberi, vagy akár bibói felfogás, hogy tartós eredményt csak mélyreható, szigorú munkával lehet elérni, s ami eredmény az mind szakteljesítmény, továbbá személyisége annak van aki kizárólag az ügyet szolgálja.

A fél proletarizáltság és függőség állapotába szorított, értelmiségtől aligha lehet várni, hogy nem létező önálló egzisztenciájára alapozottan, széleskörű horizontális szerveződésekkel érvényt szerezzen a polgárosulás szellemi és más feltételeinek. A szakmai kompetencia és belső meggyőződés csak eltorzult igazodásban juthat érvényre. Marad tehát az évtizedek óta újra felmerülő sorskérdés-válasz, nemzeti erősségünk beteljesítése, a megváltoztathatatlan és elviselhetetlen helyzet elviselése és túlélése, szemben történeti gyengeségünkkel, hogy nyílt teret engedjünk a polgárosulás és társadalmi szerkezetváltás alkotó energiáinak. Előbbire már készülnünk sem kell, mert a génjeinkbe mélyen beépült. Az utóbbiban csak az állhatatosság hozhatja meg, hogy gyengeségeinkből folyamatosan erősödő, sorsformáló pozitív tulajdonság váljék.

ARCKÉPEK

Borbély Jolán

Kezdjük azzal, hogy miért választja valaki, aki a 20-as években Hajdúszoboszlón született a néprajzos szakmát! 28-ban születtem, beleszülettem egy paraszti kultúrába, a nevelőszüleim, a nagyszüleim jómódú parasztemberek voltak, akik amellelt, hogy volt tisztességes megélhetésük, minden paraszti munkába bevontak. Ebben a paraszti munkában, mint árva ikrek nagyon jól éreztük magunkat. Aztán adva volt egy Dóczy református gimnázium Debrecenben, ahol volt egy énektanárunk, aki népdalokat tanított. Fehér Klára volt a magyartanárnk, Fehér Gábor író húga, aki Tamási Áron „Ábel a rengetegben” című könyvéből olvasott, minden óra elején öt perccel. Így szoktatott rá bennünket a népies irodalomra. Az énektanár pedig, aki népdalokat tanított, tudta, hogy mi szoboszlóiak vagyunk, megkérdezte, na, az ikrek nem tudnak ennek valami változatát? Mert egyszer kiderült, hogy az ikrek tudtak egy új stílusú népdalnak egy másik változatát. Na, ettől mi úgy éreztük, hogy valamivel többek vagyunk, mint az a proccos társaság, aki ott jelen van, mert ez a társaság – kettőnkön és még egy harmadik lányon kívül – mind tudott németül. Ettől mi tudtuk, hogy a ranglétrán valahol hátul vagyunk, de az ének órán mi elől voltunk, mert minket mindig megkérdeztek. Ez töltött el azzal az öntudattal, hogy a Karácsony Sándor és Lükő Gábor – aki akkor volt fiatal néprajzos a debreceni múzeumban – vezette Táj és Népkutató mozgalomnak a tagjaivá szegődünk.

Én 46-ban érettségiztem, Debrecenben, a Református Kollégium Oratóriumában, mert hogy az iskola orosz katona kórház volt. Két lehetőséget láttam magam előtt, vagy mezőgazdasági egyetem, agrármérnökre menni vagy néprajzra. De mivel láttuk, hogy a dolgok nem arrafelé haladnak, mint amerre mi szeretnénk volna, bizonytalanná vált az egész parasztság jövője és ezért én úgy döntöttem, hogy a néprajzot választom s a magyar szakos tanárit. Ezért jöttem Budapestre egyetemre. Én már debreceni érettségiző diákként találkoztam Molnár István nevével, meg Molnár Istvánnak a táncaival, amit én megtanultam – már nem is tudom kitől – és betanítottam Hajdúszoboszlón egy 36 tagú paraszt ifjúsági csoportnak az augusztus 20-i ünnepekre. Ezzel kezdődött az én elkötelezettségem a néptánc iránt. Amikor Pestre jöttem, rögtön kerestem a lehetőséget, hol találom meg Molnár Istvánt. Akkor kiderült, hogy Molnár István felvételt hirdet a Csokonai nevű együttesébe. Így mentem én a Csokonaiba, ahol ott volt Pesovár Ernő, s ott volt Martin György is, 16 éves, rövidnadrágos cserkészként, meg Vásárhelyi László is ott volt. Mindazok akik később meghatározták az egész táncutatást. Ha megnézzük, a színpadi tánc kultúrában Rábai kapott leginkább lehetőséget akkor, de a tudományban egyetlen Rábai tanítványt sem találunk, Mácz Laci kivételével. Az összes kutató mind Molnár István tanítvány volt. Na, így kerültem a Csokonai utánpótlás együttesbe. Itt ismerkedtem meg a többiekkel, igen ám, de nem tudtam az egyetemen néprajz szakra menni, mert kiderült, hogy csak harmadik sakként lehet felvenni. Ezért jelentkeztem magyar-német szakra, amiből három évet el is végeztem becsülettel. De ekkor önálló tanszék lett a múzeológia – a néprajz, művészettörténet és régészet. Én szerettem volna átmenni, álmaimat megvalósítani, de mint falusi kislány nem mertem megengedni magamnak azt a luxust,

hogy szabad bölcsész legyek. És így nem engedtek, mert hogy rám, mint pedagógusra nagy szükség van. Én viszont úgy gondoltam, otthagynom az egyetemet, ha nem mehetek át néprajzra, hiszen én azért jöttem Pestre. Férjhez mentem és egy évig nem is jártam egyetemre.

Az uram révén ismertem meg Szigeti Károlyt és más táncosokat, és a már meginduló Népművészeti Intézettel is kapcsolatba kerültem. 51-ben el is mentem az intézetnek az első, Alsógödön megrendezett táncoktatói tanfolyamára. A Népművészeti Intézetben Kocsis Gyurka volt, aki a táncanfolyamokat szervezte és Szigeti Károly volt, aki engem beprotézált, mint egyetemistát, meg mint Csokonais táncost. Ezt a tanfolyamot én el is végeztem. Közben Ortutay Gyula elintézte, hogy átvettek a néprajz szakra és ez azt jelentette számomra, hogy 1952-ben másod évtől kezdhettem a néprajz szakot, de később a magyar szakos tanári diplomát is megszereztem. Ekkor már együtt járhattam Pesovár Ernővel, aki szerencsés volt, mert ő szabad bölcsész lévén egyszerre át tudott menni a néprajzszakra, így ő vagy három évvel előbb végzett mint mi.

Változatlanul táncoltam tovább. Molnár Istvánnak volt egy népfőiskolája Siófokon. Ezen a népfőiskolán a Ruggyanta Gumigyár csoportja is ott volt – akik a bukaresti VIT-en is szerepeltek – amit szintén Molnár István vezetett. Velük együtt mentünk le a népfőiskolára nyárra mi is. 1948 nyarán egy nagyszerű táncos tábor volt. Itt együtt voltunk mindnyájan, akikkel az intézetben megteremtettük a táncutatást Pesovár Ernő vezetésével. Ő szóltáncosa Molnárnak volt. Érettségi után Martin György hivatásos táncos lett, ő is Molnár István SZOT Együttesében, ahol később találkozott Tímár Sándorral. Pesovár Feri pedig, aki egyidős volt Martinnal, a Honvéd Együttesben lett hivatásos táncos. Feri a néprajz szakra járt, Martin pedig előbb történelem szakon végzett, utána fejezte be a néprajz szakot is.

Amikor a Népművelési Intézet felállt, annak két osztálya volt, ami engem érdekelhetett. Az egyik a táncosztály volt, amit Poór Anna vezetett, a másik a néprajz osztály volt, amit Muharay Elemér. Muharayt csak névről ismertem addig, nem ismertem őt személyesen. Balla Pétert, a népzeneosztály vezetőjét, én ismertem őt, így ismertem őt, jártam is az énekóráira, Muharay Elemérral szerveztette meg Széll Jenő, az intézet igazgatója a néprajzi osztályt. Erre a néprajzi osztályra került be Pesovár Ernő, mint friss néprajzos. Persze neki is voltak problémái az egyetemen, mert neki jegyző volt az édesapja, és mint osztályideget kirakták a kollégiumból, és a Rákosi korszakban akit kirúgtak a kollégiumból, azt az egyetemről is eltávolították. Ernő akkor jött vissza a falujából az egyetemre, amikor én táviratoztam neki, jöjjön azonnal, mert lebuktattuk az igazgatót.

Pesovár Ernőt mint fiatal, kiváló táncost szervezte be Muharay Elemér a saját osztályára, táncos szakembernek. Molnárnak már akkorra jelent meg a néptáncról kötete, amiből kiderült, hogy ő járt először Erdélyben gyűjteni, magnóval, filmfelvevővel, ő gyűjtött először néptánc eredeti snitteket, mert Gönyei Sándor gyűjtött ugyan korábban, de évtizedek voltak közöttük és Molnár Párizsból hazatérve modern filmtechnikákkal rendelkezett. Így elhatározták, hogy a tánc csoportoknak a munkáját úgy segítik, módszeres táncfilmzést szerveznek az országban a néprajzi gyűjtés mellett. Tudatos

gyűjtő munka kezdődött azzal a gondolattal, hogy a néptáncot is így fogják felgyűjteni, ahogy a népzénet Kodály és Bartók.

Ez jó fogadtatásra talált Muharay Elemérnél és Széll Jenőnél. Széll Jenő szerzett is pénzt mindenre. Úgy állt fel a két osztály, hogy a Muharay osztályán, a néprajzi osztályon a népköltészetből kezdve a szokásokon keresztül a népzeneig foglalkoztak a népművészet más ágaival is, de felállt egy tánckutató részleg is. A másik osztályon pedig a Poór Anna vezetésével a táncosztály, aminek az volt a feladata, hogy a táncsoportoknak a munkáját segítse főleg „korszerű” koreográfiákkal. Akkor a példa a nagy szovjet koreográfus Mojszejev volt, az ő elmélete szerint a koreográfusnak csak ihletet kell szereznie a paraszti kultúrából, meg motívumokat, s művészi tehetségével kell megfogalmaznia a koreográfiát, hogy így átfogalmazva színpadról közvetítse a nemzeti kultúrát. Ez ugye óriási tévedés volt. Ezt a badarságot a másik oldal úgy tudta egy kicsit ellensúlyozni, hogy függetlenül attól, hogy milyen koreográfiai eszméknek a jegyében fogalmazódott a színpadi művészet, a tánckutató részleg a néprajzi osztályon nagyon szigorú tervek alapján hozzáfogott a gyűjtőmunkához. Ennek a munkának a vezetője Pesovár Ernő volt. Martin György és én mint egyetemi hallgatók, mi voltunk eleinte a külső munkatársak. Széll Jenő szerzett pénzt, s így külső munkatársként bárkit, akit erre alkalmasnak találtak, be lehetett vonni. Belső munkatársként előttem Gábor Anna került az osztályra. Mozdulatművész volt, Szentpálék tanítványa és néprajz szakon végzett. Én már a gyakorló évetem is az intézetben töltöttem, a diplomamunkám is az intézet pénzén készült és minden táncos gyűjtő munkám is. Lugossy Emma és Morvai Péter jelölték ki számomra a hazai horvát területet – a 8 községből álló, Dráva menti határsáv területén élő székely paraszti horvát falvakat – aminek a kultúrájáról csak azt tudtuk, hogy elzárt, feltehetően régies, de nem tudtuk, hogy milyen. Az volt a feladatom, hogy derítsem fel. Ezt én meg is tettem és utána rábeszéltek, hogy folytassam a gyűjtést – és én hagytam magam rábeszélni –, mert találtam egy gyönyörű archaikus kultúrát, ami aztán a diplomaterületem lett.

De természetesen másfelé is jártam, mint ahogy a többiek is, hiszen nagy munkába kezdett ez a csoport. Az egyik volt a somogyi gyűjtőmunka, a második a szatmári. A somogyi jelent meg először, tulajdonképpen az volt a cél, hogy monografikusan feldolgozni, faluról falura felgyűjteni a táncgyógyományt, mindent ami található. Volt az intézetnek egy filmfelvevő gépe, egy iszonyú nagy, aminek a cipelésébe megszakadtunk, mert ahhoz akkumulátor is kellett. Magnetofonja nem is volt az intézetnek. Rábai Miklóstól vett Martin 54-ben vagy 55-ben egy UHER gépet, ezt első nyugateurópai újtárról hozta haza Rábai. Ezt a monstre, de nagyon jó minőségű magnetofont vette meg Martin György, aki félnapos volt az intézetben. Ezt vittük magunkkal, a magnetofon felvételek ezzel történtek és az általam Csehszlovákiából csempésztetett 16 mm-es néma filmfelvevő géppel, ami könnyen hordozható volt, és elemekkel működött. A gépek amiken a gyűjtéseket folytattuk, Martin György sajátjai voltak, a meglévő 8 mm-es felvevővel együtt, aminek az volt a baja, hogy a filmjét nem lehetett másoltatni. Ezzel történtek a részletfelvételek és a 16 mm-essel a folyamatos táncfelvételek és az UHER magnóval a szinkron zenei felvételek. A korai szinkron lejegyzések az általunk kiművelt módon történtek és Európában ezek az első szinkronizált, eredeti felvételek. Én a szatmári gyűjtéstől kezdve mindebben részt vettem.

Elemér bácsi azt kérte a néprajzos csoporttól, hogy segítsük az ő népi együttes munkáját is. A „Gyöngyös bokrétás” együttesek megmaradtak, ha a Gyöngyös bokrétát fel is szá-

molták, mert ekkor ezekből a falusi hagyományörző együttesek lettek, akiket Elemér bácsi próbált ellátni mesejátékokkal, szokásjátékokkal s ez utóbbiakról amikor kiderült, hogy ezeknek a dramatikus szokásoknak a színpadra vitele sokkal könnyebb, közel áll a csoportokhoz, akkor ő ezekkel foglalkozott. Ehhez szerveztek dramaturgokat, költőket. Csoóri Sándort és Bodnár Sándort, aki a Nemzeti Színháznak volt a rendezője később és nekünk Csokonaista táncos társunk volt. Tehát mi voltunk az autentikus anyagot szállító néprajzosok. Muharay Elemér egy fiatal stábot alakított ki maga körül, akik között ott volt Olsvai Imre és Sárosi Bálint is.

Muharay Elemérnek köszönhető, hogy a Gyöngyös bokrétás együttesek nem haltak meg. És akár hiszi a világ, akár nem, a mai napig is élnek! Ha megnézzük a Hagyományörző együtteseinket, egy részük bokrétás együttes volt, akiket Elemér bácsi segített át a válságos éveken, a traumán, a Rákosi korszakban. Amikoris rajtunk kívül és az „avatottakon” kívül igazániból nem igen tudta más, hogy ezeknek mi az értéke és mitől fontosak.

Mi mindannyian közel tudtunk kerülni az elkeseredett parasztsághoz is és meg tudtuk érteni, hogy fontos a hagyományos táncművelés filmen való rögzítése.

A somogyi monografikus gyűjtés látott először napvilágot, utána indult meg ennek tanulsága alapján, pontosabban már ezzel párhuzamosan a szabolcs-szatmári gyűjtés, ami mindmáig nem jelent meg egy kötetben. Számadatokat nem tudok mondani, az Akadémián van ez nyilvánartva, de számadatában egy monumentális gyűjtés volt ez, majdnem minden falut magába ölelt. És számtalan Felső-Tisza vidéki településről felgyűjtöttük a cigányoktól az elhaltak hitt középkori feyvertáncot, a hajdútáncot. Ezeket a cigányok a mai napig őrzik mint boroló táncokat. A hozzájuk kapcsolódó úgynevezett középkori volta-dallamokat Martin fedezte fel, s jegyzett le belőlük egy kötetre valót. Ezek a mai napig publikálásra várnak, pontosabban Kovalcsik Katira, hogy sajtó alá rendezze. megszülethettek volna ebből a szatmári gyűjtésből olyan eredmények, amiket nem látott a világ. De csak kisebb tanulmányok születtek. Ezzel együtt a tánckutató Kodály Zoltán révén óriási hírnévre tett szert.

1956 után, amikor átszervezték az intézetet, én is elmentem. Összekeverték a népi-nemzeti kultúrát a népiességgel, a narodnyikizmussal, a tánckutatósról mint tudományos munkáról megállapították, hogy nem az intézetben van a helye. Széll Jenő börtönbe került, Muharay Elemért csak azért nem lehetett kirúgni, mert 7 gyereke volt és azért 7 gyerekkel akkor se lehetett utcára tenni senkit, Kaposi Edit azért maradt, mert Vass Lajost elbocsátották a Honvéd Együttéstől, őket 1956 Kínában érte egy turné és ők ott levokoltak a forradalom mellett, Vass Lajos karnagyot menesztették. Kaposi Edit maradt. Igaz, hogy akkor én már különváltan éltem a gyerekek apjától, Éri Istvántól, de amilyen stílusban a néprajzos Bene Zsuzsával az élen a felszámolás ment, úgy döntöttem, ha utca-seprőnek megyek, akkor sincs gusztyusom itt maradni. Martin György maradt itt egyedül, mert nem merete az akkor már több tízezer métert számláló filmanyagot itt hagyni. Attól félt, hogy úgy jár, mint a Pátria lemezsorozat, amit Ortutay Gyula segítségével a rádióban adtak ki és szép mennyiségben volt található az intézetben, s kidobták a szemétkébe. Martin nem akarta, hogy így járjon a filmtár. Ezért itt maradt félnaposként, azaz hogy Poór Anna vállalta, hogy átveszi a saját osztályára Lányi Ágostonnal együtt, aki táncleíró volt. Muharay Elemér mint osztály nélküli osztályvezető maradt.

Azt hiszem 58 volt, amikor ez az átszervezés történt. Én

anya voltam gyerekekkel és eszembe jutott, hogy van nekem egy magyar szakos tanári képesítem is. De hova lehet elmenni októberben vagy novemberben? Vagy kollégiumba vagy napközibe. És én közhírré tettem, hogy nekem sürgősen állás kell. Elemér bácsinak Simon Józsefné volt a helyettese, aki később a TIT-ben lett az idegen nyelvű tanfolyamok vezetője s az ő testvére tanár volt az Arany János 12 évfolyamos iskolában, s oda vitt engem.

Tehát 58-ban az Arany János 12 évfolyamos iskolába kerültem, ahol is állami gondozott intézet is volt meg gimnázium is, meg internátus is, ami azért érdekes, mert nekem az internátusi gyerekekből azonnal volt egy gimnazista táncszakköröm. Ezek a gyerekek időmilliomosok lévén szívesen és szeretettel táncoltak, én meg szívesen és szeretettel tanítottam őket. És hogy a szereplésekhez legyen megfelelő ruhatárunk, a Bartók együttessel, amelynek időközben Tímár Sándor lett a vezetője, volt egy olyan szocialista szerződés, hogy én a legtehetségesebb tanítványaimat adom táncosnak, ő pedig a szerepléseinkhez jelmezeket biztosít. Ezekből a gyerekekből került ki az első Népművészet Ifjú Mestere.

Az iskolában én kikötöttem, hogy a hétvégeket szabaddá akarom tenni, mert családi brigáddal gyűjtőutakra mentünk. Én 61-ben férjhez mentem Martin Györgyhez, aki általam örökölt egy fiúgyermeket, akit megtanított legényesezni otthon, bizonyágául annak, hogy nem igaz az, hogy egy kisgyereknek csak gyerekjátékot lehet tanítani. A szakma állította, hogy csak énekes táncos gyerekjáték való gyerekeknek, Martin tudta, hogy a paraszti kultúrában a gyerek ott tanul először táncolni, amikor az anyja rázza lakodalomban a karján és ott van a táncos összejöveteleken. Ki is próbálta Éri Péteren, aki nem volt még úttörő, kisdobos volt, amikor úttörő versenyen országos első lett szabadon improvizált legényessel és a dolog pikantériája, hogy a zenei kísérője Schiff András zongoraművész volt, akivel osztálytársak voltak és nagyon jó barátok alsó tagozaton. Ő meg zenében lett győztes, úgyhogy ez a két kölyök együtt került a Csillebérci táborba.

Én már korábban is vittem magammal gyűjtő utakra a fiamat. Először még nem járt iskolába, amikor cigányoknál Óbudán gyűjtöttünk és jött velünk. Ez természetes volt neki. Így nagyon jó volt az együttes, mert én a jegyzőkönyvet csináltam és fotóztam, Martin csinálta a filmezést, a gyerek meg a magnetofont kezelte. A karácsonyi meg a húsvéti szünetekben mindig gyűjtőúton voltunk. Az első korai erdélyi gyűjtések, amelyek az Akadémia filmtárában találhatóak és amikre oda van írva, hogy Borbély Jolán és Martin György, Martin György és Borbély Jolán, ott mindenütt hármassal brigád. Természetesen Martin ment gyűjteni ezekre az erdélyi utakra Pesovár Ferivel is, de Ernő például ezeken soha nem volt ott. Ezek mind a mi saját költségeinken történtek, Kallós Zoltán segítségével, akihez mi először Andrásfalvyt küldtük, hogy keresse meg. Meg is kereste még Moldvában, amikor ott tanított. És amikor Gyimesben a fakitermelésnél dolgozott, Martin rábeszélte, hogy foglalkozzon hangszeres népzenevel, tánczenével, és a mi táncos gyűjtéseinknek az előkészítésével. Akkor annyira rossz volt a helyzet Erdélyben, hogy be kellett jelentkezni, ha valahova mentél és persze meg kellett indokolni, hogy ki és mi az illető ahová mégy, rokon-e. Ezzel a családi brigáddal, hogy hárman három nevet viseltünk, könnyű dolgunk volt. Volt egyszer egy Martin György és Borbély Jolán mint házasok és egyszer volt egy Éri Péter, mint gyermek, úgyhogy a három név azt jelentette, hogy mi három helyre tudtunk egyszerre bejelentkezni. És ha elkaptak bennünket a milícia, szerencsére nem tudtak rajtunk kiigazodni. Ezek az

erdélyi gyűjtőutak izgalmasak és szépségesek voltak. Veszélyes volt, de teljesen szűz területen jártunk, tulajdonképpen olyan kultúrával találkoztunk, zene és tánc kultúrával, amit mi is csak irodalomból ismertünk.

Volt Martinnak egy szép története! 56-ban, amikor először volt odaát Erdélyben, Kolozsváron, egy két napos IBUSZ úttal gyorsan kiszaladt Magyarvistára és megkeresett volna egy adatközlőt, mégpedig azt az embert, aki annak idején Harangozó Gyulának is táncolt, mint Bokrétás együttes tag. Ha én elengedném a fantáziámat, akkor azt mondanám, hogy Harangozó Gyulának a „népi balettjeit” befolyásolták azok az élmények, amelyekhez például Mátyás István, Mundruc is juttatta, akiről szól ez a mese.

Mátyás Istvánt, Mundrucot Molnár István leírása alapján kereste Martin, de Molnár István rosszul rögzítette a nevét. Magyarázta, magyarázta, csak nem tudták a vistaiak, hogy kiről van szó. És egyszer csak tehetetlenségében a falu közepén elkezdett táncolni. És a táncról rögtön ráismertek, hogy hát, ez a Mundruc! Mert Mundruc kiváló táncos volt, akinek minden figuráját megtanulta Martin György a Molnár könyve alapján. Megtalálta Mátyás Istvánt és Mátyás István a haláláig – a koporsójánál én álltam, mert Martin éppen Örményországban volt – a legkiválóbb adatközlője volt. Órولا írta Martin azt a csodálatos monográfiát, ami azóta is ott áll kiadatlanul. Személyi monográfia. Martin 1956-tól számtalan alkalommal filmre vette Mundruc táncát, rengeteg magnetofonos szöveges felvételt készített vele és táncelemzést, motívumelemzést. Mundruc egy olyan egyéniség volt, aki mint adatközlő nem biztos, hogy sok van közép-Kelet-Európában, de mint táncos nincs is. Na, ez is a jövőre vár, hogy ez a monográfia valaha napvilágot lát vagy sem. Ez lett volna Martin nagydoktora. 12 éve készítik a kollektív sajtó alá, de azt hiszem, én nem fogom megérni, hogy ez kötet legyen. Mint ahogy sok mindent nem fogok megérni, hogy napvilágot lásson a hagyatékából. Hát ennyi arról, hogy valaki, ha meghal, az utókor hogy bánik a hagyatékával. De hát ez is hozzá tartozik az én életemhez, meg az életem keserűségéhez is, azzal együtt, hogy amikor én 14 év után visszajöttem az intézetbe, attól a perctől kezdve elszakadtam a táncotól. Mert hogy engem a tárgyalkotó népművészeti mozgalom menedzselésére, gondozására hívtak vissza, a Varga Mariann helyére. Igaz, hogy megkérdezte tőlem Ács Lili igazgató, hogy nem sajnálom-e hogy nem a tánc részlegre jövök, ahol is Vásárhelyi László volt már akkor évek óta, meg Keszler Mária, aki gyerekjátékkal foglalkozott Martin instrukciójára, meg nemzetiségi kultúrával, főleg svábbal. Még amikor Muharay osztály volt és a tánckutató nemzetiségi csoportnak én voltam a vezetője, mi nem csak dél-szlávot – mert az volt nekem a diplomaterületem – hanem Mékerekről és Elekről román gyűjtéseket szerveztünk Tímár Sándornak és Tinkának, és voltak sváb gyűjtések is, amit később német kutatók is filmre vettek Kurt Petermann vezetésével, hiszen nekik ugyanolyan régiségek őrződtek meg a sváb tánc kultúrában, mint amilyenek nekünk Erdélyben vagy Moldvában megőrződtek.

Keszler Mari gondozta és csinálta tehát a gyerekjátékot és a nemzetiségi ügyeket, főleg a svábot, Vásárhelyi Laci meg a mindenki Laci bácsija volt, aki a baráti körbe tartozott és akivel együtt táncoltam Molnárnál, de nem biztos, hogy a táncosztályon összefért volna az ő svádája és improvizációs készsége az én, mondjuk filozofább, néprajzosabb felkészüléssel.

Vállaltam a tárgyi népművészet gondozását, és ezzel kiestem a tánc kutatásból. Annál is inkább kiestem, mert Martint elvitte Kodály Zoltán a maga intézetébe és ott osztályvezetőt

csinált belőle, s ettől a perctől kezdve a szerény Martin nem tudta elképzelni, hogy ahol ő főnök, ott az ő felesége benne legyen egy gyűjtő brigádban, még ha a saját pénzén is. Ez az egyik. A másik meg az, hogy én attól, hogy úgy éreztem, hogy táncos létemre bizonyítanom kell, túl nagy energiát fektettem ebbe a munkába. A kutya nem kérdezte meg soha, hogy én mit csinálok, azt se kérdezte meg, hogy miért csinálom, azt se mondták, hogy jó-e vagy nem jó. Én a magam lelkiismerete szerint csináltam, és azt hiszem így utólag visszanezve, hogy ha én nem akarok annyira bizonyítani a világnak s magamnak, akkor jobban oda tudtam volna figyelni Martin munkájára és többet is segíthettem volna neki, mint amennyit segítettem. De így örökké úton voltam, mert hisz ez az amatőr mozgalom akkor 30 ezer főt számlált. És senkit sem érdekelt, hogy én ezt hogy bírom vagy nem bírom. Nem beszélve arról, hogy Bánszky Pali földim és Karsai Zsiga ötletére hívtak engem vissza az intézetbe, és egyszer csak Pali azt mondta, hogy csinálni kellene valamit a szövettel, azaz, hogy Bakay Erzsébet iparművész egyetemi tanár nagyon megtetszett neki egy lektorátusi értekezleten. Bakay Erzsébet az Iparművészeti Főiskola tanszékvezető tanárja volt, szövő tanszakon. Na én meg is kerestem. Én magam is Erdélyben Kallóssal sokat gyűjtöttem szövtest, meg viseletet. Neki csodálatos textil és kerámia gyűjteménye van, aminek egy részének a szerzése mellett én ott asszisztáltam. Én igazándiból a szövtest szeretem, habár én hímezni, ami a népi kultúrában addig ismert volt, mindent tudtam, szőni meg nem tudtam. Ugyan a szépanyámnak volt szövőszéke, amivel a padláson játszottunk, de már nem tanultam meg szőni. És mégis, a szövtes volt az, ami közel állt hozzám.

Előként én Csókos Györgyi néni mellett Etyeken kezdtem el a szövőjátékot. Az a székely hagyomány, amire mi ott építettünk, illetve az a kézműves hagyomány, amivel ott fontuk a tépett gyapjút, és azok a növények, amik ott a környezetünkben voltak, és alkalmasak arra, hogy növényi festékekkel festeni lehessen, meg az eszköz nélküli különféle szövés és fonás, amivel a fiatalokat pillanatok alatt el lehet kápráztatni, ezek voltak a varázslatos játékok. Helyben volt a ditroi székely telepes öregek hagyományos szövtes kultúrája, ugyanakkor ott volt Györgyi néninek a kreativitása, ott volt a számtalan gyerek, és ott volt az iskola, ahol ő tanított, tehát minden adva volt ott a megálmodott játékokra. Elkezdtünk hát játszani Györgyi néniel és én az ő segítségével meg is tanultam szőni. Sok fiatal járt ki Pestről! Vittük a friss meleg kenyeret, Györgyi néni hozta a különféle teákat, ettük a kis zsíros kenyereket és ittuk a kis teáscskánkat és valami szépséges volt, ahogy közben fontunk, szövünk. Igen, de Györgyi néni a maga költői lelkületével arra nem volt alkalmas, hogy vele iskolát lehessen teremteni. Erre kellett Bakay Erzsébet. Bakay Erzsébet, bácstopolyai származású volt, egy vajdasági parasztlány, aki ismerte és szerette ezt a kultúrát, ha nem is ennek lett a tudora. Sikertült megértetnem vele, hogy itt van egy hagyományos, nagyon gazdag szövtes kultúra, amit soha nem csináltak amatőrök, s ez nagyon fontos lenne. Hímezni mindenki tudott, azt tanították az általános iskolától kezdve a polgári iskoláig, ismétlő iskoláig, mindenféle iskolatípushoz a háború előtt, az az alap. Ki így, ki úgy, de az asszonytársadalom tudott hímezni. Szőni nem tudtunk, csak öreganyáink tudtak szőni. Én teremtettem iskolát Bakay Erzsébettel, meg olyan mozgalmat, hogy mindent tudnak a legjobb szövőink. Olyan iskolarendszert építettünk fel, ahol úgymond mester fokozaton tanítottunk először csíkos gyapjút, azután székely festékeseket, nem csak az ornamentikáját, hanem a technikáját is és ennek a tervezési

lehetőségeire is megtanítottuk hallgatóinkat. Utána a torontálival kezdtünk játszani a mester kurzuson. Felsőfokon megtanítottuk a vászon szövés minden alap technikáját és kultúráját, ami a legkarakteresebb, leglényegesebb a magyar hagyományanyagban, odáig, hogy a moldvai csángók úgynevezett kerpáján lévő csáncsálást vagy brossenak a szövését is megtanítottuk a szakkörvezetőknek. Igaz, most jelen pillanatban nem tudnak mit kezdeni a maguk képesítésével. 50 év után jutottunk el oda, a Millecentenárius évében, hogy most már semmi sem érvényes, amit eddig csináltunk. Egyik oktatói papfrunk sem ér semmit, mert hagytuk kicsúszni a kezünk közül az oktatást, és olyanoknak a kezébe került, akik életükben nem csinálták. Történetesen az Ipari Minisztériumnak a kezébe. Mert hogy az Ipari Minisztérium talpa alól is kiment egy csomó ipari oktatási lehetőség, mert már a nagyüzemeknek nem képeznek szakmunkásokat és kapván kaptak a népi kézművesség ötletén, amit Petrás Anna vitt be először. Én hiába kilincseltem itt az intézetben, hiába kilincseltem a minisztériumban, utolsóként a Közművelődési Főosztályon, Petrás Annával. Jártam Andrásfalvy Bertalannál, az akkori miniszternél, nekem évfolyamtársam és az uramnak a legjobb barátja volt, Kallós mellett, ő azt mondta nekem, ha semmit se tudna tető alá hozni a minisztersége alatt, csak ezt, hogy ebből lehet iskolát teremteni, már megérte, hogy ő elvállalta a miniszterséget. Hát ahogy én nem tudtam tető alá hozni, úgy nem hozta ő sem tető alá. Tehát a jelen pillanatban ott tartunk, hogy tele van az ország úgynevezett kismesterségeket oktató kézműves iskolákkal, amik a mi tematikáink alapján jöttek létre, a mi tanítványaink tanítványainak a tanítványai tanítanak és mi nem vagyunk sehol. Holott annak idején a 70-es években, a népművészet új hullámával, a táncház mozgalom megszületésével jött létre a Fiatalok Népművészeti Stúdiója. Ami mellett bábáskodott egy fiatal ember, akit úgy hívtak, hogy Zelnik József, akinek az érettségijén kívül nem volt mása, mint a lelkesedése és az ügyszeretete. Akit Vitányi Iván vett az intézetbe, mert őt is kezdték támadni mint a Táncházakat, újból narodnyikizmussal.

Zelnik Józsefnek az a feladata, hogy a Fiatalok Népművészeti Stúdióját gondozza. Nagyszerű gárda jött össze, van élgárda, van modell, ezek között kiemelkedő egyéniségek, ilyen mint Probstner János, Kun Éva, Csókos Györgyi gyerekei közül a Nagy Kristófit említem vagy Molnár Imrét, aki ma már bőrs iparművész és sorolhatnám mindezeket a fiatalokat, akik ma is modellek ezek a területen. Zelnik Józsefet rábeszéljük, hogy iratkozzon be egy egyetemre. El is végzi a néprajz szakot, sőt le is doktorál. Közben kifürkészte, hogy a Selyemgombolyító Budán romban áll, de milyen jó lenne rendbehozni, hiszen ott korábban is kis műhelyek voltak, jó lenne a magunk szövőit, kovácsait oda hozni, fazekasait be tudnánk ültetni, jó műhelyrendszert lehetne kialakítani, amit szabadidő tevékenységben is hasznosítani lehetne, de akár az iskolát is ráépíthetnénk. Nem csak a szövést most már, meg a hímezést, hanem a fazekasságtól kezdve minden mást is. El is kezdik építeni ezen közben a Velei Alkotóházat is. Ennek modelljére sorban jönnek létre az alkotóházak, a debreceni, a jakabszállási, a szolnoki, szegedi, zalaegerszegi és nem is akarom végig sorolni, hol mindenhol az alkotóházak. Péterfi Laci és a fiatal népművészek segítségével elkezdjük a játszótételeket építeni. Végre nem nippes és posztóval ellátott figurák készülnek fából, amiket a NIT korábban zsúrizett, hanem valami egészen más készül az amatőrökkel Péterfi Laci irányításával. A vége az lett a Selyemgombolyítóknak, hogy a Selyemgombolyító felépült és a Selyemgombolyítóból úgy lett semmi, ahogy

sok minden semmivé válik. Pár év működés után teljesen felszámolódott a Fiatalok Népművészeti Stúdiója, Zelnik sikeres politikus lett. Azok a fiatalok pedig akik annak idején a Stúdió tagjai voltak, szépen beépültek a közművelődésbe, a közművelődés szívta fel őket. Megtalálhatók a majd 10 évvel ezelőtt megalakult Népművészeti Egyesületben. Ócsán az ócsai részleg vagy Lukafán, ott egy másik, mindenhol megtalálhatók ezek a tehetséges fiatalok, akik túléltek ezeket a traumákat.

Közben mi létrehoztuk, mint tárgyalkotó mozgalom, az én munkásságom, Bánszky Pali osztályvezetése alatt az Amatőr Népművészeti Pályázati Kiállítást. Én tancosként tudom, hogy van ilyen, olyan, amolyan tancos megmértetés, országos kamaratáncfesztivál, Szolnoki Néptáncfesztivál, mindenféle fesztiválok vannak, csak a tárgyalkotó amatőröknek nincs, azaz hogy van Kisjankó Bori meg Gelencsér Sebestyén meg Kapoli, de ezeket a szövetkezeteknek hozza létre a NIT, a Népi Iparművészeti Tanács, s ezekkel a pályázatokkal az áruknak a minőségét, változatosságát, fejlődését segíti.

Az én feladatomban ugye az volt, hogy az amatőrök színvonalát emeljem, fejlődésüket biztosítsam. A hímnésben is tudtam újítani tancos létemre. Én hoztam azokat az erdélyi kultúrákat a mozgalomba, amiket rajtam kívül senki nem ismert, azaz, hogy az elődeim nem csinálták. Így az udvarhelyit, mielőtt megjelent a kötet, a székit, mielőtt megjelent a kötet, a mezőségi hímnésig, amiről meg se jelent a kötet, csak Palotai Gertrúdnak van egy könyve, és általam, azaz Kallós által a Néprajzi Múzeumnak egy gyűjteménye. Vagy hoztam a Nyitra vidékéről a zobori hímnést, gömöri csomót, a történeti textíliákat, amik úri hímnés címen nem kívánatosak voltak. Mivel én református vagyok, és nekünk is a templomoknak 1600-as meg 1700-as évekből való úrasztalterítőknek voltak, és tudom, hogy a Debreceni Kollégiumnak is szép gyűjteménye van, meg a sárospatakiról nem beszélve, olyan mennyiség jött össze, hogy 10 évvel ezelőtt Miskolcon rendeztünk egy reprezentatív kiállítást belőlük. Az első Református Világkonferencia tiszteletére Debrecenben csináltam egy olyan kiállítást, ahol csak történeti textíliák voltak, s azokból, amik a református gyülekezetekben maradtak meg.

Tehát ezek voltak azok az eredmények, amiket magamnak tudhatok. Egyszer felsoroltam egy megbeszélésen, 36 kultúra van, azzal a könyvsorozattal együtt, amit Hímnés mintalapkó címmel kiadtunk itt az intézetben. Húsz fölött van azoknak a kultúráknak a száma, amiket én terjesztettem már el az amatőr mozgalomban.

Almádi tanfolyamunk volt az alapja a terjesztésnek, gúlszerűen épült fel ez a rendszer, mivel egyszemélyes volt a vezetés. Én egyedül voltam, viszont a megyékben mindenütt volt egy jól képzett szakkörvezető vagy egy referens és annak a dolga volt, hogy a megyében a mi tematikánk alapján szervezze a megyei tanfolyamokat, amiket mi vizsgáltattunk. A legjobbakat pedig mindig meghívtuk Almádiba, a tanfolyamra, ahol mindig újdonságokat tanítottunk, új előadókat vonultatunk fel, új témákat és ezeket a résztvevők vagy az év nyarán vagy a következő év nyarán adták tovább saját megyéjükben. Így lehetett elterjeszteni azt, amit eldöntöttünk, hogy javallunk terjesztésre. Így nézett ki ez a szakköri mozgalom.

1973-ban hirdettük meg az első Amatőr Pályázati Kiállítást, ahol minden műfajt meghívtunk. Ezt rendeztük Nyíregyházán a Tanítóképző főiskola aulájában, mert egy boldogult Hock Lajos népművelő jött, mondván, hogy ők annyira periférián vannak és nekik semmiféle jelentős eseményük nincs, hadd legyen az Amatőr Pályázati kiállítás Nyíregyházán. Egyik megyének országos filmfesztiválja van, a másiknak meg színját-

zó, a harmadiknak fűvós, nekik semmijük. S mivel nekünk Szabolcs-Szatmár kedvenc gyűjtőterületünk volt, azt mondtuk, igen, hát amelyik nekünk a leghagyományosabb megyénk közé tartozik, az a megye megérdemli, hogy ott legyen valami kiemelkedő. Létrehoztuk Nyíregyházán az Amatőr Pályázati Kiállítást, ami most volt a XII. Ez azt jelenti, hogy 24 év óta megy ez a pályázati kiállítás. Két évenként, biennálé rendszerrel.

1992-ben 3605 pályamű érkezett be az országos pályázatra. Ez úgy érkezik, hogy kezdetben vala a megyei kiállítás. A megyében gyűlnek össze azok a munkák, amiket a megyékben produkálnak. A megyei anyagból válogatunk kétféleképpen. Az egyiket az országosra, a másikat a megyei kiállításra, a harmadik, ami sehova, ami kiállíthatatlan – mert hát ami nem arra való, hogy kövessék, azt nem engedjük meg a megyében sem kiállítani –. Körülbelül egyharmada, bőven egyharmada, ami feljön a megyékből, tehát ha megszorozom, ez 10 ezer tárgy körül van, ami két évenként összjön. Legutóbb 1994-ben 2365 tárgyat állítottunk ki. A X.-en, a jubileumi pályázati kiállításon, ami már az utolsóval együtt Budapesten volt, a Néprajzi Múzeumban. A X.-re 3200 pályamű érkezett be és 1592-öt állítottunk ki. Ez mindig a minőségtől és attól a tértől függ, ahol kiállíthatunk. Itt a vesszőtől a gyékényig, a csuhétól a történeti textíliáig, a moldvai szőtesből újrafogalmazott textilekig, bútorig, el nem lehet mondani mi minden van. Gránátalma nívó-díjat adunk a kiemelkedő alkotónak. Péterfi László plasztikája az aranyozott gránátalma. Mondanom se kell, ma már nincs aranyozva a gránátalma, ma már rézből van, de akkor is becse van. Gránátalma-díj, ez arany fokozat, ez a nívódíj, arany, ezüst és bronz fokozat van, és első perctől kezdve díjaztuk külön a gyerekeket is. Mi már az almádi tanfolyamon 20 évvel ezelőtt bevezettük azokat a kézműves játékokat, amik hajdan a paraszti kultúrában találhatók voltak, csutkababától a csuhéig, a gatyamadzag szővéstől kezdve azokat az apró technikákat, amiket gyerekekkel is meg lehet csinálni. Annál is inkább, mert szegény pedagógusaink hiába rendelkeztek képesítésekkel, belül a saját iskolájukban a legritkább eset volt, hogy el tudták fogadtatni ezt.

Ha nem kapunk idejekorán észbe, akkor a hímnés lesz, ami leghamarabb kihal, mert a fiatalok azt hiszik a saját kezükéről, hogy ügyetlen. És a kézműves iskolákban is a csipkeverésre sokkal több hallgató jelentkezik, mint a hímnésre. Mert a gombostű mankó. Tehát ott nem ő ölt ügyesen vagy ügyetlenül, mert a gombostűk között vezetik el a szálát, ott csak azon áll vagy bukik, hogy jól vezeti-e a szálát és megfelelő szorosan húzza-e vagy sem. Lila hajú gyerekekre és zöld körmű kislányokra csodálkoztam rá egyik-másik ilyen iskolában, hogy gyönyörűen verik a csipkét. De ezekkel a gyerekekkel kellene megszerettetni a hímnést is. Aztán, hogy hogy fog sikerülni?!

Tehát... én itt felejtődtem 45 éves munkaviszony után. Akkor mentem nyugdíjba, mikor Halász Péter ide került igazgatónak. Én hiába mondtam Bánszky Palinak is, hogy ez nekem sok, pedig ő ugye nagyon sokat segített. Ő a fához értett, és itt volt Péterfy Laci, itt volt Karsai Zsiga, voltak segítségem. De attól a perctől kezdve, amikor Bánszky Pali elment, semmi segítség nem volt. Mert Papp Oszkár volt az osztályvezető, Mezei Ottó volt az osztályvezető, Kerékgyártó István, ő volt, aki Bánszky Pali után a legtöbbet értett a dologhoz, és szerette, és segítette. Na mindegyik szerette, de segíteni egyik se tudott. De magyarul, én itt felejtődtem magamban. Ez nagyon nehéz volt. Aztán Martin György is meghalt! Akkor kellett volna nekem nyugdíjba menni, de nem mondta nekem senki, hogy menjek, és én meg nem is mentem, addig, amíg Halász Péter nem jött. Akkor úgy éreztem, most van a kedvező alkalom,

amikor azt mondhatom, hogy most már azért mégiscsak jó lenne, ha ide jönne egy fiatal és ha akár én lehetnék a félnapos. Annál is inkább, mert Beszprémy Alojzia Katalint én úgy tíz éves korától ismerem.

Az édesanyja az almádi tanfolyamunknak oszlopos tagja volt, és a vas megyei népművészeti hímsző-mozgalomnak élvonalbeli tagja, népi iparművész, a Népművészet Mestere. A két nagy fia mellett egyetlen aprócska leánykáját hozta a tanfolyamokra magával. Nem csak ő volt, voltak mások is a tagok között, akik gyerekekkel jöttek Almádiba, azokból is követő lett. Kata itt járt egyetemre, Budapesten, a Népművészet Ifjú Mestere lett hímszéből, és amikor nekem volt olyan pénzem, hogy ilyen-olyan kis kutatást végezhettem, ő is dolgozott. És adva volt, hogy Sipos Zsuzsával egy Fehérvári úti munkásszálláson próbáltunk egy varrókísérletet, az első kerületi fiatalokkal meg a Toldy Ferenc utcában egy cigány munkásszálláson egy szőttes kísérletet, a Kistextben a Borsodból és Szatmárból munkásszállásra került tanyasi, falusi lányokkal Kata vállalt el egy kísérletet. Én is jártam vele az első időben, hónapokon keresztül együtt mentünk. Ezekkel a gyerekekkel semmi foglalkozás, emberi törődés nem volt. Hát Katát úgy tekintették, mint a tanult nővérüket, engem is úgy tekintettek, mint nagyanyjukat. Kiderült, hogy Kata pillanatok alatt olyan kapcsolatot teremtett velük, amelyet ott senki nem tudott. És kihozta őket a kutatási pénzen színház látogatásra, múzeum látogatásra. Amikor kihozta őket színházba, azt mondták neki a munkásszálláson, hogy meg fognak szökni tőle. Akkor kivitte őket Szentendrére a múzeumba! Élvezték. Kata kitalálta, hogy Zircre viszi őket egy kirándulásra. Na akkor, hogy ilyen, vonaton elmenni velük, több napra elmenni, mi fog történni?! Hát az történt, hogy már a szentendrei kiállításon váltott nekik Kata ilyen Tájak, korok, múzeumok füzetecskét és boldogan pecsételtek minden múzeumban. Természetesen megjöttek hiánytalanul, feldobva, semmi gond nem volt. A kísérlet végén, amit elkészítettek maguknak Kata és mamája segítségével, egy népi szabású inget, hímszessel, kis széki mellényt meg egy hímszett tarisznyát, hát erre olyan büszkéek voltak, hogy meg se engedték, hogy a kollégiumban bárki más megcsinálja, mert ez csak őket illeti. No de hát sajnos, mint minden nálunk, a pénzek a minisztériumból jöttek és vagy adták vagy nem adták, és amikor nem adták, attól a perctől kezdve bedöglöttek a kísérletek. Ugyan mondd már, a Kistextnek érdekében állt, hogy ezek a gyerekek jól érezzék magukat? Nem volt érdeke. Vagy a Fehérvári úti munkásszálláson ott halt meg a dolog, hogy szegény analfabéta cigánylánynak a személyi azonossági igazolványát kellett leadni, hogy egy géptűt megkaphasson. Ennek a következménye az lett, hogy nem ment a géptűért. A Toldi Ferenc utcában a cigányokkal szőttünk. Hát itt valami csuda volt. Szóttek az asszonyok és várták az urukat, akik természetesen valami egészen más munkásszálláson szálltak. Délutánonként szóttek és várták az urukat és mi az első kerületi művelődési házból, két fiatalemberrel fogtuk a magnetofont, én hoztam a szalagot, és cigány tánczenét tettünk fel, amit Szatmárban gyűjtöttünk. Énekeltek, táncoltak, boldogok voltak. Azt mondták, kár, hogy a férfiakkal is nincs valami hasonló, megtanulhatnának valamit a házépítésről, mert otthon mind beléptek akcióba, házat építeni. Azt nem mondták, de akár kisbútort is csinálhattak volna. Próbálkoztunk, de nem sikerült egyik férfi munkásszállást se rábeszélni, hogy csinálnak valami kis asztalosműhelyt. Az ablakban támasztották magukat a férfiak, meg a kocsmában a pultot. És vitte haza, ha hazavitte hétvégén a pénzét. Ha a párja is Pesten volt, akkor se lakhattak együtt. No, azok a kísérletek is megszűntek. Iga-

zándiból szűkültek és egyre jobban szűkültek a lehetőségek. Amikor Péterfi Laci volt az elnöke, az egyesületnek is lettek volna tervei. Volt egy olyan vágyálom, hogy Makoveczcel építeni a Pilisi parkerdőnek a területén valami alkotóház-komplexumot. Persze az se jött létre. Akkor a legutolsó variáció az volt, hogy Zelnik megkapja az Óbudai szigetét, amiből ilyen ökológiai akármít csinál, és Péterfi Laci utolsó dobása az volt, hogy na majd ott valamilyen műhelyeket. Jelen pillanatban ott tartunk, hogy Kata beindított pedagógusoknak itt a házban egy gyermekjáték, kismesterség tanfolyamot, amire máig nincs meg az engedély, de majd lesz, a minisztérium váltig adja az engedélyt. Amikor itt tanfolyam van, akkor minden lyukban, minden igazgatósági szobában csoportok dolgoznak, mert nem tudjuk hová tenni a hallgatókat. A stúdióban vannak az előadások, de a kézműves csoportok között vannak a bőrszők, van aki első éves, másod éves, a másik hímez, sző, gyermekjátékokat csinál, a negyedik nem tudom mit csinál, de nincs hol, mert az intézetnek ez mindmáig nem elég fontos.

Kata a főállású és én vagyok a fél napos, de Kata is lassan belefullad a tanfolyamokba. Én négy táborban voltam a nyáron, Kata hatban. És hétvégén hol itt kiállítás, hol ez meg az. Minden műfajra másfelen vagyunk. Szóval eszméletlen állapot. És ugyanakkor nincs rendezve a státuszunk. Mármint a tevékenységünknek a státusza. Az oktatás nincs rendezve. És mi még csak hagyján, mert ez a kézművesség, kismesterség, de itt vannak a táncosok.

Most, hogy együtt van itt még ez a Népművészeti Osztály, ez azért jó, mert én azért korábban is, amióta visszajöttem az intézetbe, belefolytam a táncosok munkájába is. Annál is inkább, mert hogy Héra Éva idekerült, ez annak volt köszönhető, hogy amikor Vásárhelyi elment innen, akkor Vitányi Iván megkérdezte Martin Györgyöt, kit hozzon a helyére. És hogy Tímárnak vagy Nováknak van-e olyan tanítványa, aki jó lenne. És akkor Martin György azt mondta, se Tímárnak, se Nováknak tanítványát, mert az egyik megöli a másikat. Az nem jó, hogyha a két nagy egyéniségnek lesz akármelyik tanítványa, bár van köztük jó koreográfus, meg egyetemet végzett, szóval olyan, akit lehetne hozni. Legyen népművelő és így jutott eszünkbe Héra Éva. Nem véletlenül, mert ismertük a tánc házból. Ismertük a Kassákból. Mert mi Martin Györggyel minden tánc házban ott voltunk. Martin az összes külföldi vendégét elvitte a tánc házakba. Szinte tánc ház nem lehetett meg nélkülünk, valami újdonság nem lehetett anélkül, hogy mi ne lettünk volna ott. Martin nagyon jól tudta, Héra Éva mit állt ki tánc ház ügyben a Kassákban, meg hogy milyen jól tudja menedzselni, meg hogy szeretik a gyerekek. És akkor azt mondta Ivánnak, ide nem táncos szakember kell, ide olyan ember kell, népművelő, aki menedzselni tud és akit elfogadnak a gyerekek. Így jött Héra Éva, és Martin György megígérte neki, nyugodtan vállalja csak el, segít. Segített is neki. A Szakmai Házat hogy létrehozzák itt, az is Martin ötlete volt. Eladdig őt ölték ott agyon az Akadémián, a mozgalom oda kapcsolódott. Ott meg ő nem bírta egyedül, sok volt, hogy nem csak a tudomány, hanem a mozgalom is. A mozgalmat is nagyon fontosnak tartotta, s az ő ötlete volt, hogy kellene egy olyan részleg az osztály mellett, aminek ő adja az eredeti anyagot az Akadémiáról másolásra, ők meg kiszolgálják a mozgalom igényeit. Uram bocsá, most már video van, minden van, vegyék át videóra és szolgálják ki a mozgalmat. Így jött létre a Szakmai Ház, még a halála előtt.

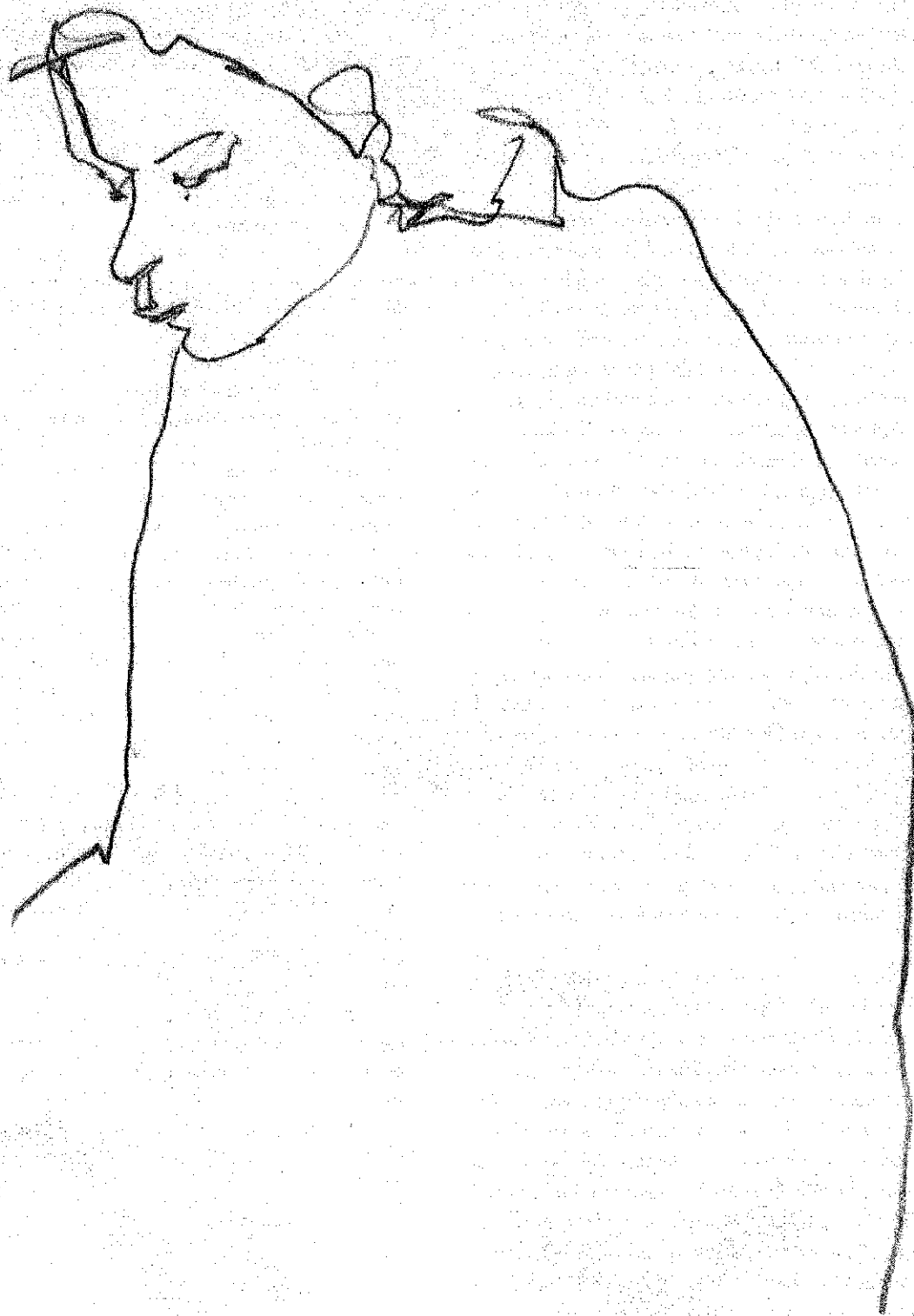
Most, hogy már betöltöttem a 68. életévemet, s még mindig dolgozom, szerencsésnek kell mondanom magam. Ha szegény vagyok is, mint minden nyugdíjas népművelő, de még

mindig azt csinálhatom, amit szeretek. Szeretem a munkám, az embereket. Örülök, hogy népi kultúránk továbbélésének lehetőségeiben segíthetek azoknak, akik ezt fontosnak tartják. Hiszem, hogy a fiatalok egy része tisztában van azzal, hogy az értékeket nem szabad veszni hagyni.

Az, hogy a Népművészeti Egyesületek Szövetségének elnökségi tagja lehetek, az már csak ráadás az élettől. Itt is a tárgyaló népművészetért munkálkodókat segítjük, immáron 15 éve. Hasznosságát bizonyítja az a hatalmas megmozdulás,

ami minden év augusztus 20-án tettenérhető a Budai Várban a Mesterségek ünnepén, ahol fél millió ember megfordul, s mintegy 500 mester és népművész tart mesterség-bemutatót, és megvásárlásra ajánlja rangos portékáját.

Egy nagy bánatom van, hogy a tánc kutatás meghalt számomra társammal, Martin Györggyel együtt. Vigaszom csak az, hogy fiam, s ma már 16 éves fiú unokám is népzenelek, amihez az indíttatást Tőle kapták.

Diósi Pál a Budapesti Népművelők Egyesülete megbízásából szociológiai kutatást végzett a Budapesten dolgozó gyakorló népművelők körében. Ennek anyagából SZABAD CSAPATOK? Budapesti népművelők magukról, szakmájukról és kilátásaikról címmel és alcímmel könyvet írt, mely kiadásra vár. A kézirat előszavát és összefoglalóját közöljük.

SLÉZIA GABRIELLA

Előszó

Diósi Pál tanulmánya szakmánkról – a sokszor kutatott és mindig ellentmondásosnak talált – népművelői pályáról szól.

Mi magunk is időről időre feltesszük a kérdést, mik vagyunk, kulturális értékek létrehozói, közösségi folyamatok katalizálói, vagy egyszerűen programkiszerek? Az a feladatunk, hogy elébe menjünk az igényeknek, vagy csak ki kell szolgálnunk azokat, olykor bármilyen áron?

Mi az az intézmény típus, amit művelődési háznak hívnak; a sztálini művelődéspolitikai utolsó fellegrá, vagy az ellenzéki mozgalmak tanyája? Kétségtelen sokféle ideológia és közösség zsúfolódott e tetők alá. Együtt tenyészett benne a szocialista kultúra minden vívmánya és a „másként gondolkodás” első mozgalmi. Elbújhatott falai között a szegénységgonddozás, a mentális bajok kezelése, a vajákoságnak kikiáltott természetgyógyászat éppúgy, mint a szub- és ellenkultúrák.

A mai közösségfejlesztők, a művelődésszervezők, a kulturális menedzserek, de még a művelődéspolitikusok és a szociális munkások jó része is a népművelés kötetnyéből bújtak ki. Nem csoda, ha mára utódszakmákra bomlott a népművelés! Pályakezdésünk szinte egyénenként változó, identitásavarral küzd mind a praxisunk, mind a képzésünk. Bolyongunk a magas értékek és a pénzvelvő piac között.

Mégis mindig talpra áll, s újrateremti magát a szakma. Elengedi, ami kinőtt belőle, s betölteni igyekszik minden hiátust. Más a tartalma egy kis faluban, s más egy nagy városban. Ott színház, mozit, sportlétesítményt pótol, itt tanfolyamok, amatőr csoportok, nyári napközis táborok színhelye. Utolsó esély a lakosság azon rétegei számára, akik az elemi szükségleteken túl valami életminőségmaradékhoz ragaszkodnak.

Ezért alapintézmény a művelődési ház! Ez az a hely, ahol a művelődéshez való jog még – megfizethetősége okán – realizálható.

Mint jeleztem, sokszor felmérték ezt a pályát, de a rendszerváltás óta a DIÓDATÁ-é az első e témájú kutatás. Első, ami a jelenlegi alig irányított és alig támogatott állapotban vette górcső alá helyzetünket, viszonyainkat és céljainkat.

Milyen a közérzete a mai népművelőnek? Mit gondolt szakmájáról, feletteseiről és fenntartóiról, intézményéről és annak helyzetéről, ma? Ezekre a kérdésekre válaszol a tanulmány, gondosan kiszámolva pályamódosításainkat, százalékban mérve támogatottságunkat, grafikusán ábrázolva hatékonyságunkat, mérhetőnek mutatva mindazt, ami számunkra mérhetetlen. Elemez és következtet, de a tanulságok levonását és a cselekvés lehetőségét ránk, a pályán lévőkre bízta.

Azt gondolom, sok megfontolni és megtenni valónk van, ha perspektívát akarunk szakmánknak.

DIÓSI PÁL

Összefoglalás

Tanulmányunkat a Budapesten elérhető 80 művelődési házban dolgozó 240 népművelő közül 75 intézmény 220 népművelőjével készült standard kérdőív interjú feldolgozására építettük. Az érintett művelődési házak döntő többségében az ott dolgozók nagyfokú egyetértéssel sorolták be munkahelyüket a kis, ill. a nagy intézmények közé. Úgy tapasztaltuk, hogy a közmegegyezés alapjaként a háromnál több népművelővel dolgozó házakat tekintették nagyoknak.

A budapesti népművelők szakmához vezető útja korántsem mondható egyenesnek. Mintegy kétharmaduk más foglalkozást szeretett volna, 44% szerzett is másféle szakképesítést, 40% pedig egy ideig dolgozott is e szakképesítés alapján a népműveléstől eltérő munkaterületen. A nők inkább elképzeléseiket adták fel, a férfiakra inkább az jellemző, hogy már megszerzett birtokában, más foglalkozás kipróbálása után lettek népművelők.

A pályaelőzmények azt jelzik, hogy a népművelői mesterség ma is sokak számára az értelmiségivé válás eszköze. Hasonló eredményeket Benkő Évánál hazai, Philippe Fritsch írásában pedig francia kutatás nyomán ismerhettünk meg húsz-huszonöt évvel ezelőtt.

A vezetők kétharmada befejezett tényként tekint szakmaváltására, a beosztottak – ugyanilyen többséggel – vagy állásuk mellett dolgoznak eredeti foglalkozásukban is, vagy szeretnék, ha egyszer abból élhetnének. Az ellentétes helyzet részben a jövedelemeltérésekről, részben a vezetői munka gyakran tervezhetetlen jellegéből adódik.

A korrekciókról megismert kép és a jövedelmi, ill. a karrierlehetőség adatainak egybevetése nyomán azt láttuk, hogy a pályakorrekcióval vállalt „befektetési többlet” a férfiak számára akkor térül meg, ha vezető beosztásban dolgozhatnak. Ennek esélyeit a férfiak inkább a szakmán belüli munkahelyváltoztatással teremtik meg, a nőkre jellemzőbb, hogy hosszabb ideig kitartanak egy munkahelyen. Ezzel összefüggően az éppen adott munkahelyen befutható karrierív a nők számára előnyösebb képet mutat.

A megkérdezettek közel egytizedének volt kísérlete a szakmából való kiugrára, a fennmaradó 200 népművelő 57%-a sem állás, sem munkahely-változtatási gondolatokról nem számolt be, a többieknél találtunk ilyen vágyakat és terveket. A munkahely-változtatási tervek motivációját inkább a „létbiztonság” gyűjtőnévvel jellemezhetjük, míg a szakmakorrekciós elképzeléseket többnyire az „illeszkedés” karakterű vágyak vezérlik.

A remélt foglalkozások egy része olyan humán értelmiségi pálya (pedagógus), amely maga is válságszakmának számít és emiatt eleve kevés esélyt kínál, kisebb hányada pedig a napjaink sikertörténeteire kore csoportosul (vállalkozó, pénzügyember, cégképviselő, marketinges), amelyhez a népművelők elvéve tudják felmutatni a szükséges habitus és rutinok indukálását. Talán éppen emiatt találjuk ezeket a népművelőket ma is a művelődési házakban.

A jövedelemskálán a férfiak akár beosztottak, akár vezetők előnyösebb pozíciókat mondhatnak magukénak, mint női pályatársaik és ez nem csak a munkahelyen megkeresett bérekre jellemző, hanem a kiegészítő jövedelmek esélyeire is. A nemek és beosztások kombinációjából képzett négy csoport tíz kiegészítő jövedelemforrása közül öt esetben szignifikáns eltér-

réseket találtunk az adott kiegészítő jövedelem elérhetőségében.

A kombinált változó indokoltta tette a többváltozós regresszióanalízist a nem, a beosztás és az egyenként függő változónak tekintett jövedelemforrások bevonásával. Az alábbi tényezők voltak meghatározó erejű, független összetevők: a nem az alkalmi előadások, a vállalkozás és a szakmai publikációk esetében, a beosztás pedig a szakértői díjak és a művészeti publikációk kapcsán. Az első három esetben a férfiakat, a fennmaradó kettőben pedig a vezető beosztásúakat találtuk kedvezőbb helyzetben.

Egészében szemlélve a beosztás, a jövedelmek és a családi viszonyok férfiközpontú helyzetet teremtenek egy olyan szakmában, amelyben inkább nőket találunk.

A népművelők fizetését befolyásoló tényezőkről a megkérdezettek összességében olyan képet ismertünk meg, amelyben a közalkalmazotti törvényt tekintik a legerősebb és a „jó keresztapát” a leggyengébb hatású mozzanatnak tíz lehetséges elem közül. A közel idealizáló kép a szakmában, ill. a munkahelyen töltött idő, és a nemek-beosztás szerint képzett változó mentén a tíz tényező közül nyolcnál jelentős eltéréseket fedett el. Elemzésünkben rámutatunk a régi és a kezdő népművelők helyzet-, ill. érdekkülönbségeiből fakadó ítéleti különbségekre, ill. a beosztott férfiak önvédelmi motivációjú ítéletképzésére. A különvélemények többségét a szakmában található feszültségek, elégedetlenség indikátorának tartjuk.

A rendszerváltás a közművelődés intézményrendszerének egészére lényegesen több megkérdezett szerint hatott, mint a budapesti intézményekre, ill. saját munkahelyükre. A teljes intézményrendszerben és a budapesti intézményekben döntően negatív hatásokat (pénztelenség a házakban és a látogatóknál) említettek, a saját munkahelyükön viszont első helyre a növekvő önállóságot tették és a gazdasági nehézségek között jelentős az öneltartási kényszerből adódó lépések felsorolása. Eszközeink nem tették lehetővé annak vizsgálatát, hogy e két hatást „egy jó, egy rossz” logikával szemléljük-e a budapesti népművelők, vagy felismerik összetartozásukat. Úgy véljük, ennek tisztázása azért fontos, mert a művelődési házak nagykorúságának kérdéséhez tartozik, kutatását intenzív technikákkal tartjuk megoldhatónak.

A kérdezettek álláspontja szerint a közművelődés működési feltételeire a fenntartóknak és a szakmabelieknek jelenleg kisebb a hatásuk, mint amikor a szakmába kerültek. A szakmabeliek befolyásvesztését erősebbnek látják, mint a fenntartókét. Munkahelyükről másképp vélekednek, ott a fenntartók befolyását csökkenni látják, míg a saját és kollégáik elképzeléseinek szerepét munkahelyükre kerülésük óta növekvőnek tekintik.

Tizenhárom „szereplő” jelenlegi és jövőben kívánatos súlyát vizsgáltuk a közművelődés egészében betöltött hatásuk mentén. Jelentős elégedetlenséget láttunk az állam és intézményei túlhatalma, ill. a szakmabeliek és a szakmaközei szereplők kívánatosnál kisebb befolyása miatt.

Az önkormányzatok túlzottnak ítélt befolyása álláspontunk szerint elválaszthatatlanul összefügg azzal, amilyenek a fővárosi, ill. a kerületi önkormányzatokat a megkérdezett népművelők a finanszírozás kapcsán látják. Úgy gondolják, hogy a kulturális ráfordításokat az önkormányzatok elvétele tartják befektetésnek, gyakorlatukat a rejtett, ill. a vállalt maradékelv vezérli. Ezek után korántsem meglepő, hogy a kapott támogatásnál a nagy és a kis házakban egyaránt magasabbnak tartják a kívánatosnak tekintett fenntartói hozzájárulás mértékét. Nyitott kérdésnek tartjuk, hogy számolnak-e a

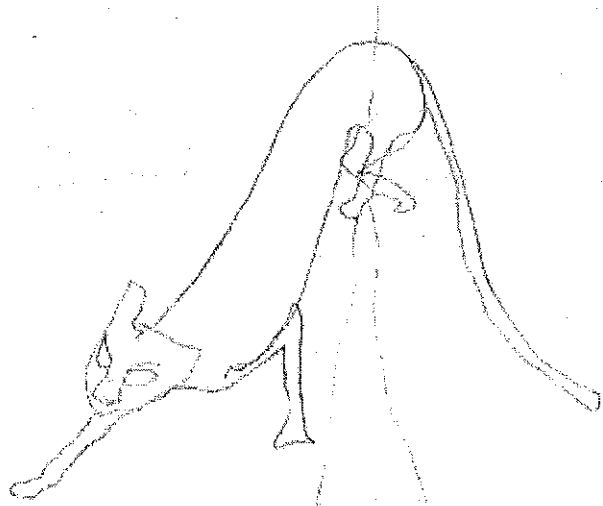
remélt magasabb támogatással óhatatlanul együttjáró erősebb függőséggel.

A kis intézmények dolgozói körében a fenntartó gyakran a fenyegető hatalom képében jelenik meg, elemző-partner viszonyra jobbra a nagy művelődési házak dolgozóinak válasza utalnak. A nyílt, ill. a rejtett fenyegetést jelentő kapcsolat mentén a fenntartónak a művelődési házról kialakított véleményét a jegyeladásból származó bevétel mértéke jelentősen befolyásolja, a szerencsésebb kapcsolatok esetében ennek nem tulajdonítanak ilyen nagy súlyt a megkérdezettek.

A szakma gondjait gyakran jellemző tízennégy állításból a legsúlyosabbak közé kizárólag olyanokat soroltak, amelyek a közművelődés finanszírozóinak és fogyasztóinak forráshiányos helyzetét veszik számba, ill. amelyek a szakmabeliek és a lehetséges látogatók gazdaságilag motivált érdekvesztését írják le. Az ily módon homogénné szűkült hattagú problémásorozat egyetlen eleméről sem hiszik, hogy azokban a jelenlegi, vagy akár a következő kormányzati ciklus során érdemi javulás várható.

Az eddigiek során azt láttuk, hogy a szakmában dolgozóknak eddig ismeretlen helyzetekkel, ill. fenyegetésekkel kell szembenéznük. Ennek ellenére a kérdezettek többsége azt állította, az utóbbi egy-két évben nem volt szüksége külső támaszra-segítségre. Nem került szembe olyan szakmai feladattal, ill. olyan elméleti-társadalmi kérdéssel a mesterség gyakorlása során, amelynek megoldásában, megválaszolásában kompetenciája határaitra ütközött. A segítséget keresők között a vezető beosztásúak gyakrabban számoltak be sikertelen támaszkeresésről, mint a beosztottak. Ennek hátterében a segítséget igénylő vezetők megoldatlan helyzeteinek összetettségét találtuk.

A budapesti népművelők szakmai szervezete (a Budapesti Népművelők Egyesülete) és a szakmabeliek érdekképviseleti szervezete (a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete) kapcsán vizsgáltuk, vajon mennyire váltak a megkérdezett népművelők „saját” szervezetévé. Az egyesületet elsősorban a vezetők, ill. a nagy intézmények szervezetének találtuk. Ennek okát az elődszervezet szervezési és működési módjának átöröklésében látjuk. A szakszervezeti tagságról megismert adataink szerint a szakszervezet látóteréből szinte kiestek a kis munkahelyek. A szakszervezet tevékenységéről kialakult álláspontok viszont a munkahelyi hierarchia mentén térnek el egymástól, ami azt jelzi, hogy a vezetőket sikeresebben állította maga mellé a szakszervezet, mint a beosztottakat.

KITÜNTETETTEK AUGUSZTUS 20. ALKALMÁBÓL

H. KOVÁCS ÉVA,

a Magyar Művelődési Intézet
Oktatási Osztályának vezetője,
Népművelésért Díj

H. Kovács Éva: Meglehetősen régen volt az, amikor én a Magyar Művelődési Intézet jogelődjébe, a Népművelési Intézetbe beléptem 1964-ben, mely több szempontból emlékezetes év számomra. Ekkor volt a házasságkötésem és röviddel ezt követően kerültünk a Szalag utcai lakásba. Azóta életem nagy része ezen a környéken bonyolódik: a Corvin tér – Szalag utca, Batthyány tér útvonalon. Azt szoktam mondani, ha valaki elképed rajta, mennyi ideje dolgozom egy helyen: azért maradtam az intézetben, mert itt lakom a szomszédban. Persze van „hagyománya” a hosszas ittlétnek, a Szüleimnek is egyetlen munkahelyük volt egész életükben. Az ELTE magyar-népművelés szakán, már feledik évfolyamos voltam, amikor az akkori Oktatási Csoporthoz kerültem dolgozni. Egy rövid időszaktól eltekintve csak népművelők továbbképzésével, majd képzésével foglalkoztam.

Több szakaszra bontható az ittlétem óta folytatott munka, voltak benne sikeres és kevésbé kellemes időszakok. Ami mindig feltétlenül fontos volt számomra: az emberi kapcsolatok, elsősorban és mindenek előtt a megyei intézményekben népművelő képzéssel és továbbképzéssel foglalkozó kollégákkal. A „díjazásomban” valamennyitük munkájának elismerése benne van. 1980 óta kezdődtek azok a számomra már elfogadható továbbképzések (főleg személyiségfejlesztő, kapcsolatteremtő, népművelői szerepet és pályaképet tisztázó tréningekre gondolok) melyek talán kollégáimban is mélyebb nyomokat hagytak.

1986-ban sikerült megjelentetni a középfokú népművelőképzést realizáló rendeletet, mely minden ma tovább gyűrűző egyéb képzés egyik „ősét” biztosította. Nyilvántartásunk szerint 1893 fő vizsgázott összesen és szerzett bizonyítványt e forma keretében. Igazán jó érzés, hogy részese lehettem ennek a munkának, s annak is, hogy a BMK-ban és intézetünkben a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola kihelyezett Művelődésszervező tagozatokat működtet. Számptalan kollégám nyújtott ehhez is segítséget.

Szakmánk bekerült az Országos Képzési Jegyzékbe, van teendőnk tehát bőven. Nem csak a főhivatásúak, de az amatőr művészeti és egyéb művelődő közösségek vezetőinek képzése tekintetében is. Akkor még nem említettem a továbbképzéseket, melyeket vissza kellene hozni megújult formában mindennapjainkba.

Szeretném elmondani, milyen öröm volt számomra, hogy Édesanyám születésnap ajándéka mellé odatehettem ezt a díjat. Nem resteltem elérékenyülésemet: kaptam egy jelzést arról, hogy „valamit csináltam”. Hosszabban ez így szól; idézve egy volt hallgatóm záróvizsgára frott szakdolgozatának mottójából: „*Ne félj tőlem, de félt engem, / ne mutasd meg, csak érezem, / hogy ebben az alacsony világban/ valamit én is csináltam.*”

HÉRA ÉVA,

A Magyar Művelődési Intézet Népművészeti
Főosztályának vezetője,
Népművelésért Díj

Héra Éva: Én azért érzem szerencsésnek magam, mert a mi területünk elég homogén és van benne folytonosság. Azt hiszem, ez a lényege a dolognak. Nem kell mindig mindent újrakezdeni, hiszen azok, akik a 30-as, 40-es, 50-es, 60-as években csinálták és szervezték ezt a mozgalmat, tehát tevélegesen benne voltak, azok máig is a magukénak érzik és minden művészeti stílusvita ellenére – ami azt hiszem, hogy természetesen –, erősíteni tudják ezt a tevékenységet.

Azt hiszem, az intézeti munkánk is azért sikeres, mert egy olyan osztály vagyunk, ahol az elődöket soha nem tagadták meg, a mai napig is együtt dolgozunk velük. Vásárhelyi Lászlóval is, de az első gárdával is, Poór Annával, Pesovár Ernővel. Mondom, emiatt szerencsés vagyok. Mert ez lendületet ad, hitet és hovatartozást. Ami az embernek nagyon nagy dolog.

Nálunk minden csapatmunka. A közvetlenül egy osztályon dolgozó munkatársak és a terület, pontosabban az együttesek, szakmai szövetségek, intézmények közös vállalkozása. Ahol fontos a szakértelem és fontosak az emberi kapcsolatok, a személyi hitelesség. Tapasztalatom az, hogy ha ezek megvannak, minden megvalósítható. S még a pénz is jobban előteremthető, hiszen közös ügyekről van szó.

A mi osztályunkon a munkánk és a magánéletünk egybe fonódik. Gyerekeink, társaink sokat vannak velünk, de ha nem, egy-egy vidéki munka alatt a kolleaga-barát bármikor kész arra, hogy eteti, őrzi a gyereket, vagy éppen intézi a dolgokat.

Örülök, hogy kiváló kollégákkal, barátokkal együtt kaptam ezt a kitüntetést. Sokakkal évek óta dolgozom együtt és nagyon jó társak a munkában. Ezek Born Miklós, Kaposi Edit, Simay Zsuzsa, Szabadi Mihály, Kecskés János, Skrabut Éva, Zelenák Kati, több most nem jut eszembe. Örültünk egymásnak.

És annak is örültem, hogy nagyon sok telefont, levelet, gratulációt kaptam a kitüntetés után. Rengetegen felhívtak és nem protokolláris hívások voltak. Például felhívtak a régi Kassákos gyerekek is, akik 25 évvel ezelőtt voltak klubtagok, s akikkel tíz-tizenöt éve nem találkoztam. És vidéki kollégák nagyon sokan. Ez nekem fontos volt. Szerencsésnek érzem magam.

SZÉKI PATKA LÁSZLÓ

Irodalom és/vagy közművelődés...

Nagyon az elevenemre tapintott a minap Mátyus Aliz telefonon elhangzott kérése: ugyan írnam már le, mit is gondolok arról, hogy 1996 augusztus 20-a alkalmából a Népművelésért kitüntetésben részesített a művelődési és közoktatási miniszter. Lévéen magam is literátor, poeta-féle és közművelődési – tavaly immár negyedszázada gyakorlatos – szakmunkás, hogyan vélekedek az irodalomról, közművelődésről.

Történt mindez nem sokkal azután, hogy negyedszer járhattam Amorgoszon, azon a görög szigeten, ami (inkább aki!)

szintén közel huszonöt éve életem alig titkolt szerelme, nélkülözhetetlen (bűntelenül-bűnösen tettes) társa...

A legutóbb (1993-ban) *Vers – köröztetés vérdíjjal* címmel megjelent könyvem tetemes része e szigettől fogantatott versekből áll –, idén is írtam az ott töltött három hét során majdnem egy teljes kötetre valót.

Amikor írtam őket, már tudtam, hogy a felterjesztők, Borbáth Erika és dr. Zongor Gábor, a Veszprém Megyei Közgügyi és Közművelődési elnöke kezdeményezése sikerrel járt, ám önkéntes „elszigeteltségem” megakadályoz az ünnepélyes átadáson való részvételben. Bevallom, hogy természetes emberi hiúságomnál erősebb volt bennem az az érzés, hogy jobb is ez a távollét, mert soha igazán nem szerettem a ceremóniákat, már akkor sem, amikor még jómagam nem kellett, hogy ilyenek szervezésében tevőlegesen részt vegyek. A másik, ennél jóval nyomósabb, korántsem formai ok közelebb vezet Aliz lényegre tapintó kérdéséhez: néhány éves színházban töltött dramaturgiai, s azt megelőzően, még jóval ifjabban a magyar néphadsereg kötelékében lehúzott két éves sorkatonai szolgálat kivételével mindmáig hivatalnokként voltam szolgálatosa a közművelődésnek, s eközben irodalmi szerepléseim mindkét oldalon nem egyszer sanda, vagy legalábbis furcsálkodó fogadtatásra találtak. Mit keres egy költőként is meglehetősen furcsa szerzet a hivatalnokok fölött szerzetesrendjében – s fordítva: minek akar az amúgy is zsúfolt parnasszusi magaslatokra törni egy hivatali kulturális csepűrágó?

A kérdéses és időnként alig leplezetten abszurdnak éreztetett – valóban abszurd – furcsa létállapot korántsem ismeretlen az irodalom és a művészetek múltjában no meg jelenében (nevekkel nem akarok példázódni, mivel bárki azt hihetné, hogy a főlemlegetettek mellé képzelem magamat), ám ettől nem válik feloldhatóvá eme keserves létállapot. Vagyis ha mindkét szerepnek a magad szabta, lehető legmagasabb mérce szerint akarsz megfelelni, előbb-utóbb önmagaddal és másokkal is szembe kerülés. Még hozzá a létezés két különböző síkján. Az egyik sík („ama homokos, szomorú, vizes”...) többnyire érzéki indíttatású, mégha nagyfokú tudatosságot is igényel. A másik, a közművelődés-szervezői, hivatalnoki sem mentes az érzelmi-érzéki elemektől, de iszonyúan nehéz olyan intézkedések közé csempészni, amelyek látszólag a szintiszta racionalitás, a „lírai logikát” a bürokrácia észjárásával elutasító reflexek szerint kívánják igazolni helyességüket, rideg törvényességüket, miközben rigorózusságuk másfajta törvényteleniségek szolgálóleányává alacsonyíthatja végrehajtóikat...

Attól tartok, hogy mindez csak afféle poeta-hivatalnoki nyavalygásnak tűnhet ahhoz képest, hogy a „rendszerváltozástól” függetlenül féktelen módon tovább működő, világot legyűrni akaró civilizáció már rég abba az állapotba juttatott bennünket, amelyben változatlanul úgy teszünk, mintha még működne ez az általunk kreált világ, holott nem. Tudom, hogy ez túlonúl divatos a szegényedett kitétel, megítélés, s nem vigasz az éhenhalóknak, a hajléktalanoknak, a szülőföldjükről elűldözöttek seregének, de épp az a tragikusan abszurd, hogy ők a legfőbb bizonyítékai ennek a megállapításnak. Ebben a létállapotban az a legelfogadottabb, aki nem kérdőjelezi meg (legfeljebb finomítgatja) a dolgok állásáról szóló hazugságokat, hanem azokból technikai, technológiai, ideológiai-politikai álligazságokat gyárt, gyatra, ám kegyetlenül működőképes csapdákat állítván mindazoknak, akik a világot nem uralni, birtokolni, kiüresíteni akarják, hanem beteljesíteni a jó pásztor szándékát, hitvallását: Tereld-terelgesd mindazt, ami tán majd neked is jó lesz, de ne tarold le, máskülönben mulandó dolgaink uralkodnak minden létező cselekedetünk eredendő okát

és végső értelmét, az önmagunkhoz való eljutást mások által... Ha ezt ki-ki hajlandó a maga módján végiggondolni, el is érkezik a kérdés megválaszolásáig, hogy hol és hogyan találkozhat az irodalom és a közművelődés. Csak ezzel és így tudom megköszönni mindazoknak ezt a kitüntetést, akikhez a most leírt rögeszmémmel együtt is mindeddig társul szegődhettem.

Veszprém, 1996. szeptember 15.

***

H. Kovács Éva sorozat-szerkesztésében az Oktatási Osztály kiadványai

- VITÁNYI IVÁN – FÖLDIÁK ANDRÁS: A kulturális intézmények rendszere, a művelődési otthonok és művelődési közösségek. Bp. NPI, 1980. (Közművelődési ismeretek 1.)
- NOVÁK JÓZSEF: Nevelési alapismeretek. Bp., NPI, 1980. (Közművelődési ismeretek 2.)
- KORMOS SÁNDOR: A művelődés intézményei és szervezetei. Bp., NPI, 1980. (Közművelődési ismeretek 3.)
- Az életmódról: Válogatás a középfokú tanfolyamok „Közművelődési ismeretek” c. tárgyhoz. (Vál. Földiák András, H. Kovács Éva) Bp., NPI, 1982. (Közművelődési ismeretek 4.)
- Cikkgyűjtemény fotószakkörvezetők képzéséhez. Vál. és szerk. Győri Lajos. Bp., NPI, 1982. (Közművelődési ismeretek 5.)
- TAUSZ KATALIN: A magyar településhálózat társadalomrajza. Bp., NPI, 1982. (Közművelődési ismeretek 6.)
- Fél évszázad két évtizede: 1930-1950: Művelődéstörténeti szemelvénygyűjtemény (Vál. és szerk. Szigeti Tóth János) Bp., Múzsák (Közművelődési ismeretek 7.)
- Szemelvények a gyermeklélektan tárgyköréből. (Szerk. Valkó Éva) Bp., Múzsák, 1985. (Közművelődési ismeretek 8.)
- GELENCSÉR KATALIN, B: Művelődéstörténet: Válogatott szövegek. Bp., MMI-Mikszáth Kiadó, 1994. (Kultúra-tudás-társadalom)
- TRENCSENYI LÁSZLÓ: Nevelés és társadalom. Bp., MMI-Mikszáth Kiadó, 1994. (Kultúra-tudás-társadalom)
- HELESZTA SÁNDOR: Művelődésszociológiai szöveggyűjtemény. Bp., MMI-Mikszáth Kiadó, 1995. (Kultúra-tudás-társadalom)
- FÖLDIÁK ANDRÁS: A kultúra kis krónikája. Bp., MMI-Mikszáth K., 1995. (Tudás-kultúra-társadalom)
- NÉMETH JÁNOS ISTVÁN: A kultúra üzenete 1.0. Bp.-MMI-Mikszáth K., 1996. (Tudás-kultúra-társadalom)

D. BARABÁS MÁRIA

A KALÁSZI FALUHÁZ MEGNYITÓJA ELÉ

1946-ban a Klinger Henrik RT. művelődési házának megalapítói maguk sem gondolták, hogy a HÁZ 50. születésnapját a HÁZ nagyszerű újjászületésével ünnepli majd meg Budakalász. Akkoriban sok-sok felajánlással és lelkesedéssel a gyár munkásai maguk építették fel a házat. A faluházat a Lenfonó Kultúrház épületének megtartásával, beillesztésével kellett felépíteni. Túri Attila építész – budakalászi polgár – kiválóan megoldotta a feladatot, tervei alapján a Bau System kivitelezői nagyon szép épületet emeltek a volt „Lenfonó” helyén. Az intézmény nagyságrendjét jelzi, hogy 1600 m² alapterülettel rendelkezik, és az összes építési, berendezési, stb. költség meghaladja a 100 millió forintot.

Hogyan vállalkozhatott egy nyolcezernél alig valamivel nagyobb lélekszámú település egy ilyen méretű kulturális célú beruházásra, alig több mint 300 millió költségvetésből? Milyen tételek csökkentik az önkormányzatra háruló beruházási terheket?

A kormány 50 millió forintos céltámogatása. Az új intézmény megnyitásakor felszabaduló két hasznosítható ingatlan, kb. 30 millió forint értékben.

Ha már a pénzről van szó, itt említjük meg, hogy a faluház éves várható költségvetése a hasonló nagyságú intézmények költségvetésének fele, háromnegyede között van, alkalmazott létszáma szintén kb. a felét teszi ki a hasonló intézmények létszámának. 11 ember (takarítók, gondnokok, technikus, ügyeltesek, könyvtárosok, szervezők) gondoskodik majd arról, hogy akár a hét 168 órájában bármikor működőképes legyen az intézmény. Az épületben hét, különféle rendezvényre, programra alkalmas helyiség és az ezekhez kapcsolódó kiegészítő, ellátó terek, társalgók, kávéház és könyvtár működik majd. A tervező építész – Makovecz tanítványként – a természetes anyagok alkalmazására törekedett, és a gyökerekhez, a tradícióhoz való kötődést hangsúlyozva az épület falába beépítette a lakosság által adományozott régi budakalászi köveket, címeres téglákat. Az új faluház építészeti megfogalmazásában is az időbeni és értékekbeni folytonosságot képviseli.

Közintézmény átadásakor óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy az milyen hatásfokkal fog működni. Már az indulás pillanatában kb. 70 százalékos lesz a termék kihasználtsága, egy térbe szervezve a faluban szétszórtnan működő kulturális csoportokat, közösségeket.

Az új faluházban kap helyet:

a könyvtár, a zeneiskola és alakuló zenekarai, a Lenvirág Együttes, a Kalász Együttes, három népzenei együttes, a Kalász Újság szerkesztősége, a Régió Rádió stúdiója, a majdani kábel-tévé, lakodalmak, bálók, falufórumok, konferenciák a bálteremben, házasságkötések, családi ünnepek, ünnepi műsorok és összejövetelek méltó környezetben a díszteremben, a falu hivatalos és civil szervezetei, egyesületei, klubjai, pártszervezetei, stb., a sportklubban, valamint az udvari pályákon a kézilabda szakosztály, az NB II-es tenisz szakosztály, illetve a mozgásra, sportolásra vágyók, a művelődési ház rendezvényei, tanfolyamai, szolgáltatásai és a kávéház, mely a fenti rendezvények mindegyikét képes lesz kiszolgálni.

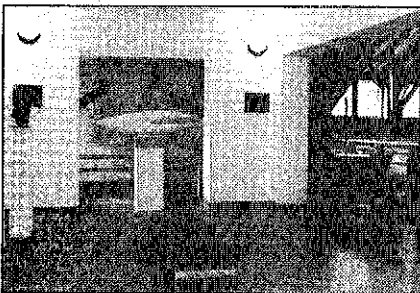
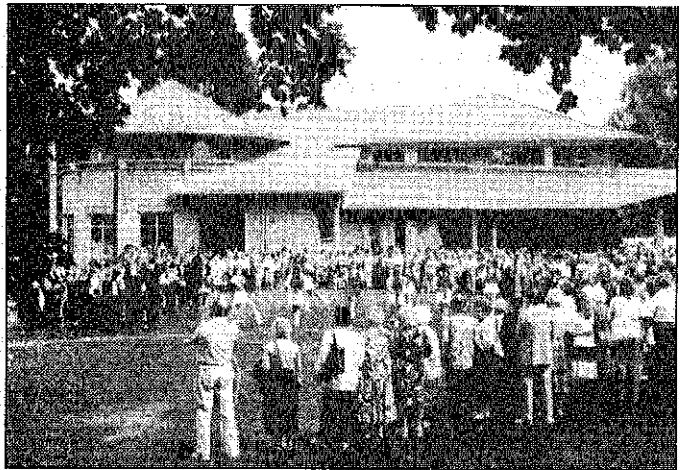
A Kalászi Faluház tehát egy többfunkciós intézmény, amelynek a művelődési házi tevékenysége csupán az egyik, de

meghatározó elemét jelenti. Terveinkben is ennek a többfunkciósságnak az erősítésére törekszünk, és örömmel fogadjunk minden olyan kezdeményezést, javaslatot, észrevételt, igényt, amit Budakalász lakói a faluház működésével kapcsolatban megfogalmaznak. A Kalászi Faluház kiválóan alkalmas és fogadóképes konferenciák, képzések, tréningek, fogadások szervezésére és vendégül látására is.

Az árnyas fák között fekvő, nemes szép épület mellett nem mehet el érdektelenül sem falubeli, sem idegen, s az építetők bíznak benne, hogy az intézmény emblémájában szereplő „búzaszem-ház” dúsan kivirágzik.

Mint budakalászi polgárnak, kérem, engedjék meg, hogy személyesebb hangot üssek meg: büszke vagyok arra, hogy Budakalász – a kultúra háttérbe szorulása idején – felépített egy ilyen faluházat! Amikor a még épülő házba először beléptem, öröm, lelkesedés, s talán most először istenigazából: büszkeség töltött el, hogy budakalászi vagyok, hogy olyan faluban lakom, amely ilyen értéket tud teremteni, amelynek önbecsülése nem engedte, hogy alább adja!

Az augusztus 18-i avatóünnepségen Kuncze Gábor belügyminiszter és – budakalászi polgártársunk – Kulin Ferenc országgyűlési képviselő, a megnyitó fővédnökei vágták át az avatószalagot, és adták át a falu közösségeinek az intézményt.

Kuncze Gábor köszöntője

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, engedjék meg, hogy köszöntsem Önöket ezen a nagyon szép napon, s köszöntsem Önökön keresztül Budakalászt minden kedves polgárát! Érdekes év ez az 1996-os, hiszen évfordulókat ünnepelünk, honfoglalásunk 1100 éves évfordulóját többek között, és most nem sorolom fel azokat az eseményeket, amelyeknek kerek évfordulójuk van 1996-ban, csak azért kezdtem ehhez hozzá, mert most egy olyan avató ünnepségen vagyunk, amely egy évfordulóhoz kapcsolódhat, kapcsolódik: ennek az épületnek az elődjét, azt az épületet, amelyet most felújítottak, ötven évvel ezelőtt emelték. Ötven év után volt lehetőségük Önöknek arra, hogy az épületet felújítsák, és megépítsenek maguknak egy közösségi házat, a Kalászi Faluházat. Az épület állami támogatással épült, és én kaptam ennek kapcsán a Kormány tagjaként köszönőlevelet innen, én azonban azt szeretném elmondani Önöknek, hogy ez a ház ebben a formájában, ebben a nagyon szép formájában nem jöhetett volna létre, ha Önök, a budakalásziak nem vállalják a felújítását, a megépítését, és nem vállalják az ezzel járó terheket. Ezért azt hiszem, a kormányzat tartozik Önöknek köszönettel, azért, hogy egy olyan épületet emeltek, illetve egy olyan létesítményt hoztak létre, ami szűkebb pátriánknak dísz lehet, és ezen keresztül viszont akár lehet az országnak is.

Ezen a településen nagyon régóta élnek emberek, a bronzkorból, a római korból vannak emlékek. Európa leggazdagabb temetkezési helyének leletei kötődnek Budakalászhhoz. Három népcsoport vagy nemzetiség él együtt, a magyar, a szerb és a sváb és ahogy én hallottam, vagy értesültem róla, meglehetősen élénk közösségi élet zajlott itt mindig, nagyon erős volt a civil társadalom, és ennek megfelelően alakultak a helyi társadalom viszonyai is. És ezt is nagyon jól példázza ez a Faluház. Egy olyan épülettel gazdagodott, bővült a falu, ahova összejárva, ahol együtt ünnepelve, együtt tanulva vagy akár együtt szórakozva valóban egy igazi, jó, pezsgő élet teremthető. Jelképes ez a ház. Nemcsak azért, mert ötvenedik évfordulóján nyerte el ezt az új formáját, hanem azért is mert, régi házak címerekkel ellátott kövei épültek be ebbe a házba látható módon, s ez azt jelenti, hogy valamilyen módon ebbe az épületbe beleépült Budakalásztörténelme is. Az a történelme, amelyre Önök méltán lehetnek büszkéek, és az a történelem, amelyet Önöknek tovább kell vinniük. Ennek is egyik nagyon fontos eszköze lehet ez a ház. Ezért számomra nagy megtiszteltetés, hogy Önökkel együtt ünnepelhetem az avatását, a megnyitását. Engedjék meg nekem, hogy a ház használatához nagyon sok sikert kívánjak Önöknek, és azt kívánjam, hogy valóban igazi közösség alakuljon, vagy erősödjön itt Budakalászon mindnyájunk örömeire. Kérem, hogy ennek megfelelően használják a házat, köszönöm a figyelmüket.

Kulin Ferenc köszöntője

Hölgyeim és Uraim, Tisztelt Budakalászi Polgártársak!

Mindenekelőtt megköszönöm a megtisztelő felkérést, melynek következtében ennek a most avatandó épületnek egyik fővédnöke lehetek. Köszönöm azért, mert szentistvántelepi polgárként, e falu polgáraként személyesen is érdekelt vagyok abban, hogy ez a nagyszerű épület megépüljön, s hogy jól működjék. És köszönöm másfelől azért, mert személyes emlékeim is fűződnek ahhoz az épülethez, amelynek helyén most ez az új ház áll. Néhá-

nyan talán az idősebbek közül még emlékeznek rá: negyven évvel ezelőtt nagyjából ezen a helyen állt egy zongora, ahol Liszt II. Rapszódiját játszottam, és akkor éreztem meg, hogy milyen nagyszerű dolog az, ha egy közösség együtt tud lenni egy gazdag élményben. Ezt követően nagyon sokszor, a közelmúltban is tapasztaltam, hogy milyen felemelő érzés egy kultúrház nézőterén ülni: e helyhez fűződő emlékeim közül elsősorban a Lenvirág Együttes fergeteges produkcióira gondolok. Személyes emlékeim, élményeim és érdekeltségeimen túl hadd mondjam el, hogy azért is örülök ennek a mai alkalomnak és ennek a lehetőségnek, mert ellenzéki politikusként most tanúsíthatom, hogy lehetnek olyan esetek, amikor egy kormányzó párti politikus, adott esetben a Belügyminiszter Úr, és egy ellenzéki politikus nem vitatkozik, nem veszekszik egymással. Én most nem fogom megkérdezni a Belügyminiszter Urat, hogy miért csak ötven milliót adtak, azt sem fogom megkérdezni, hogy miért nem fordították másra az ötven milliót, s a legkevésbé azt fogom számon kérni rajta, hogy miért nem hozott használati utasítást is a Kormány által megszavazott anyagi támogatáshoz. Egyszóval lehetnek olyan esetek, s a kultúra támogatása, a kultúra ügyének előmozdítása mindenképpen olyan eset, amikor el kell hogy csendesüljenek a pártok közötti viták és villongások. Engedjék meg, hogy a Faluház vezetőjének, művészegyütteseinek és a Faluház számára szellemi és anyagi háttérrel biztosító Önkormányzatnak néhány kívánságomat adjam át.

Kívánságot mondok, holott elsősorban arra kellene felhívnom a figyelmét mindenkinek, aki ma a kultúrával foglalkozik, hogy nemcsak anyagi nehézségek akadályozzák a kultúra terjesztését, a kultúra ápolását. Olyan korban élünk, amikor rengeteg veszélynek, rengeteg fenyegetésnek van kitéve a kultúra és a kultúrára szomjúhozó ember. Az egyik veszély az, hogy a mindennapi kenyérharcban nem jutunk hozzá a kultúrához. Ott megyünk el mellette, de nincs időnk, nincs erőnk, hogy merítsünk belőle. A másik veszély az, amikor tömegével szállítják lakásunkba a konzerv-kultúrát: csak oda kell ülni a képernyő elé, és immár nem is csak a televízió képernyője elé, hanem a számítógépek képernyője elé, amik hihetetlen mennyiségű információt közvetítenek. Ez is veszély. Minden tekintetben veszély a kultúrának olyanfajta művelése, ami kiszakít minket a közösségből, ami nem teszi lehetővé hogy egymás között örüljünk valaminek, együtt legyünk részesei valamilyen szellemi élménynek. Én azt hiszem, hogy ennek a Faluháznak a megnyitása Budakalászt polgárai számára lehetővé fogja tenni, hogy mind a két veszélyt elkerüljék. Budakalászt polgárai ha fáradtak is el fognak jönni, mert nagyon sokféle programot fog kínálni ez az épület, és ha megszerezték is otthonukba a számítógépeket, nem válnak – elnézést a kifejezésért, nemzetközi szakzsó –, nem válnak „komputeridiotákká”, mert tudják azt, hogy van másféle lehetőség is a kultúra fogyasztására. Végezetül a tanács, a jókívánság. Én azt várom, azt szeretném, hogy a faluház működéséért felelős állampolgárok, felelős önkormányzati és politikai vezetők ne nyugodjanak bele abba, hogy évvégenként jó statisztikai adatokat tudnak felmutatni. A statisztikai adatok mindig megtévesztők lehetnek, ne essünk áldozatul a számoknak. Ha mindig csak azt fogják fölmérni, hogy hányan fordultak meg ebben az épületben, és közben nem gondolnak arra, hogy a több mint nyolcezer lelket számláló Budakalászt polgárai közül hányan nem fordultak még meg, és nem azt tűzik ki céljukul, hogy a következő esztendőkből minél több budakalászi polgárt érjenek el azok közül, akik még nem jöttek ide, akkor ezek a statisztikák megtévesztők lesznek, hamisak lesznek.

Hölgyeim és Uraim, gratulálok az építőknek, gratulálok az épület megnyitását lehetővé tevő állampolgároknak, a község polgárainak és vezetőinek, és nagyon bízom benne, hogy nagyon sok kellemes élményben lesz részünk együtt. Köszönöm a figyelmet!

PRELÚDIUM ÉS FÚGA A TÁRSADALOM TÉMÁJÁRA

Vitányi Iván új könyvéről

Nehéz helyzete van az *útközben* szólnak. Vitányi Iván *A társadalom logikája* címmel megjelent könyve mind az életmű eddigi történéseit, mind a kiadói és szerzői szándékot ismerve, tipikusan ebben az állapotban született. Egy készülő Opus Magna fölvezetése, kedvcsináló témavariációja az új könyv. Az előjáték minden izgalomával, de a folytatás feltétlen igényével. Mint rendszeren, Vitányi könyve esemény. Nem botrány, nem körülhódolt divattermék, mégcsak nem is szenzáció. A kivételes teljesítmények előtti főhajtás eseménye, a felkészült értelem próbája. A tudós fegyelme ezúttal is feltételezi az ünnepeknek kijáró megkülönböztetést. Ez az *ünneptudás* pedig nagy hiány manapság. Ránkfér.

Vitányi Iván összefoglaló alkat. Kiváló rendszerező képességet fejlesztett ki magában és nagyon tudja azt a Németh László-i bölcsességet alkalmazni, mely a különféle tudások „velejének” (tudásvelők) energiáit szervezi együtttható erővé. Innen adódik benne a felülemelkedés bátorsága az egyes tudományszakok korlátain, innen az impozáns témagazdagság és a virtuóz variációs készség. Kifutópályául a *filozófia* klasszikusait választja – valahol saját társadalomlogikáját, az első-, második és harmadik társadalmassulást is egy *hegeli metamorfózisként* tétélezve – őket idézve, leginkább velük polemizálva. A *szociológia* számára a dolgok valósága, az elmélet ellenőrző eszköze, a szellemi praktikuma. Bőven éli és alkalmazza e tudományszak árnyalt társadalomértelemezéseit, bőséges irodalomidézésre szervezi logikus építményének ornamentikáját. A *kulturális antropológia* és a *politológia* dimenziói szükségesek a fogalmak pontos értelmezéséhez és számos olyan problémakör bevonásához – mint a demokráciatechnikák, a kulturális formagazdagság, vagy éppenséggel a könyv egyik tengelyfogalma, a szocio-kulturális osztályszerkezet elemzése –, melyek az utóbbi években élik át természetes szocializációjukat az „első nyilvánosság” erőterében.

Talán elsőül kellett volna említeni e fontos könyv szokatlan, mégis meghatározóan impulzív „mögöttes világát”, a *zene birodalmát*. Vitányi Ivánnál nem az a fontos csupán, hogy érti a zenét. Kevesen tudták nála jobban Lendvai Ernő lefegyverző Bartók-elemzéseinek mélységeit, e szigorú világ alkotó továbbgondolásának bravúrját. Nem ez a lényeg – ez persze fontos körülmény –, hanem ahogy *Vitányinál a zene lelki alapszövevé lényegül*, mely hatásra a dolgok rideg statikája mozgásba lendül, a racionálisan szervezett anyag egyébként unalmasan szürke tónusa váratlan és szép koloritot kap. Nem emlékszem olyan Vitányi-könyvre, írásra, beszédre-beszélgetésre, ahol ez a jótékony mélyáram ne lett volna érzékelhető.

A kötet felépítése – különösebb erőszak nélkül – zenei logikát (is) követ. Előjegyzések kijelölése után a klasszikus forma: a témabemutató, a kifejtés-variálás, majd az új minőség leírása mentén tagolja a rend logikáját *fölszerve* és *közvetítve*.

A *hét előjegyzés* funkciója a „hangnem” meghatározása, vagyis annak a *tonalitásnak* a rögzítése, mely az alapviszonyok elfogadásával kijelöli a későbbi kifejtés játékerét. A *hétfokú rendszer* nagyon kemény szabálykövetelmények érvényesülését feltételezi. Bizonyos előjegyzések kötelezettséget is jelentenek, melyeket a műben a szerző mindvégig gondosan megtart. Így azután a kötetben mégcsak véletlenül sem szólalhat meg „hamis hang”.

Ismerve Vitányi Iván lendületét, nem tartom kizártnak, hogy idővel kísérletezni fog a tizenkétfokúsággal is, már csak a dodekafónia klasszikus kánonokat újabb követelményekkel bővítő, „fellazító” virtusa miatt; noha miként Bartók sem lett a kínálkozó öncél foglya, úgy Vitányiról sem tudom elképzelni a tetszetős és bizonyos körökben kivált méltányolt, ámde a hatás értelméről lemondó formajátékot.

A *társadalom anatómiájáról* szól a kötet tulajdonképpeni első fejezete. Végre. Ezen a nyomon eljuthatunk nem csupán a „második társadalmassulás” megértéséig, de a pontos szakismeret megkívánható minimumáig. Vitányi *huszonegy pontos anatómiája* tisztázza azokat a rétegeket is, melyek élővé teszik a filozófiai totalitást elvontan oly sokat hallott gazdaságtársadalom-kultúra szentháromságát. Ez a huszonegy pont megtanulható, leírható, vitatható, bővíthető, csökkenthető... A lényeg, hogy van. Belegondolni is borzasztó, hol tartana ma a gyógyítás az ember anatómiája nélkül...

A *huszonegy pontos társadalmanatómia* ismerete, alkalmazása nélkül a jövőben hasonló hiánnyal küzdene majd a társadalmi viszonyok lehetséges „orvosa”, mint az anatómia nélkül a ma belgyógyásza. E kötet nem ismerete nem jelent felmentést, míg megismerése a huszonegy pont bőséges árnyalására is lehetőséget kínál.

A *társadalom ritmusát*, „kottázza le” a könyv második fejezete. Érzékeny, bonyolult, változó ritmus, melynek nyomon követése megszabadít a történelem leíró ismeretének adathalmazától – a szerző utal is e szándék elvetésére –, és e tonányi súlyok cipelése helyett lehetőséget ad az összefüggések megfigyelésére, az egymást erősítő vagy éppen gyengítő folyamatok érzékelésére. Jól ismert fogalmak újszerű megközelítése – centrum-periféria, kulturális tőke, szerves és szervetlen fejlődés stb. –, míg újszerű fogalmak sikerült meghonosítása – szocio-kulturális osztály, a felzárkózás felülről való „fehér” forradalma, a „harmadik világláapot” stb. – már mind-mind a szerző sikeres variációinak mintapéldái.

A kötet záró fejezete a megoldozott és kidolgozott szintézis diadalmas arzenálja, igazi jutalomjáték.

Egy szakszerű kritika nyilván tárna föl olyan vitatható állításokat e kötetből, melyek fölött mindenek előtt vitázni lenne érdemes. (De hol, miért és kinek!) Miként a könyvben választott betűméretek a szöveghez méltatlan próbára teszik az olvasó szemeket, nem indokolhatóan. (Milyen kalkuláció áldozata lett vajon az olvashatóság?) De ezekről itt szót se többet.

A *fuga-téma* (fej) ezúttal a *társadalom*. A szerző e téma szakszerű kifejtését ígéri, és a megvalósult munka több lett ennél: invenciózus alkotás, mely képes a dolgok megértésére és megértetésére. Ha mégis hiányérzetünk van az egyes ember, a személyiség formáló szerepének elnagyolt bemutatása miatt, netán szívesen olvasnánk e rendszerben a természettudomány, vagy akár az energianomplexum korszakum mozgásterét mélységesen meghatározó szerepéről, erre vonatkozó ígéretet ezúttal nem tett Vitányi Iván.

Talán majd egy másik műben, a következő fűgában. Mi pedig ennek örülve, legyünk olyanok, mint a fuga nagy korszakának közönsége, már most az eljövendőre koncentráljunk.

BÓKA MÁRIA VÁLOGATÁSA

az 1996 első felében megjelent könyvekből

ESSZÉ, PUBLICISZTIKA

BABARCZY Eszter: A ház, a kert, az utca ☞
Bp., 1996. JAK-Balassi K. 242 old., 420 Ft (JAK-füzetek)
Tanulmányok, esszék az 1960-90-es évek magyar irodalmáról, művészetéről.

EÖRSI István: Az őtlábú bárány ☞
Bp., 1996. Pesti Szalon Kvk. 479 old., 1100 Ft
Válogatás a szerző 1966-1996 között megjelent publicisztikai munkáiból.

JÓKAI Anna: Perc-emberkék dárídója ☞
Bp., 1996. Belvárosi K., 201 old., 538 Ft
Az elmúlt hat évben született esszék, publicisztikák.

NÉMETH G. Béla: Emlékek, eszmék, emberek
Bp., 1996. Belvárosi K. 129 old., 427 Ft (Bibliotheca Hungarica)
Vallomások a 70-es évektől a közelmúltig.

THOMA László: Alternatívák nélküli társadalom ☞
Bp., 1995. Gondolat K. 215 old., 620 Ft
Tanulmányok, publicisztikai frások az 1980-90-es évekből.

FILOZÓFIA

APPIGNANESI, Richard: NeszeNeked posztmodern ☞
Bp., 1995. IKON K., 176 old., 500 Ft
A posztmodern művészeti irányzat, életforma lényegéről, sajátosságáról, jövőbeli esélyeiről.

DERRIDA, Jacques: Marx kísértetei Pécs 1995. Jelenkor K. 188 old. 780 Ft
A történelemtől való gondolkodásról a marxizmus kísérteteinek jegyében.

ÉLES Csaba: A tradíció kalandjai ☞ Lukács György és a kulturális örökség Bp., 1966. Seneca Kvk. 213 old., 680 Ft (Seneca könyvek)

FINKIELKRAUT, Alain: A gondolkodás veresége ☞
Bp., 1996. Osiris K., 173 old., 620 Ft (Horror Metaphysicæ)
Kulturális esszék a századvégi "multikulturális" társadalomról.

FOUCAULT, Michel: A szexualitás története ☞
Bp., 1996. Atlantisz K., 167 old., 795 Ft (Veszedelemes viszonyok)

HELLER Ágnes: Morálfilozófia Bp., 1996 Cserépfalvi K., 288 old., 820 Ft ☞

POTOČKA, Jan: Mi a cseh? Pozsony, 1996. Kalligram Kvk. 405 old. 1000 Ft (Visegrád könyvek)
Filozófiai esszé a cseh történelem egészének értelmezéséről, a cseh kérdésről.

IRODALOM, IRODALOMTUDOMÁNY

Akiktől ellopták az időt Szerb Antal emlékezete (Vál.: Wágner Tibor) Bp., 1996. Kráter Műhely Alapítvány, 346 old., 896 Ft

BARTHES, Roland: A szöveg öröme Irodalomelméleti frások. Bp., 1996. Osiris K., 117 old., 780 Ft (Osiris Könyvtár. Irodalomelmélet)

BÁRDOS László - SZABÓ B. István - VASY Géza: Irodalmi fogalmak kis-szótára ☞
Bp., 1996. Korona K., 523 old. 990 Ft

BÉLÁDI Miklós: A közvetítő kritika ☞
Bp., 1996. Széphalom Könyvműhely, 217 old., 480 Ft
Válogatott frások a 20. századi magyar irodalomról.

DOMOKOS Mátyás: Leletmentés Bp., 1996. Osiris K., 249 old., 720 Ft (Osiris Könyvtár. Irodalomelmélet)
Kontárs magyar írók és műveik sorsa az 1948 és 1989 közötti időszakban. ☞

Erkölc és rémület között. In memoriam Nemes Nagy Ágnes ☞
(Vál.: Lengyel Balázs, Domokos Mátyás) Bp., 1996. Nap K., 399 old., 895 Ft

MARGÓCSY István: „Nagyon komoly játékok” ☞ Tanulmányok, kritikák. Bp., 1996. Pesti Szalon K., 294 old., 670 Ft
Bírálatgyűjtemény az 1970-1990-es évek magyar irodalmi alkotásairól.

MÁRKUS Béla: A betokosodott kudarc Bp., 1996. Széphalom Könyvműhely, 264 old., 440 Ft
Tanulmányok a határon túli magyar irodalom köréből.

NAGY Pál: Az irodalom új műfajai Bp., 1995. ELTE BTK Magyar Irodalomtörténeti Intézet - Magyar Műhely, 445 old., 980 Ft (Magyar Műhely Baráti Kör)
A posztmodern eklektikától az elektrovizuális képszövegig című szemeszter-előadásainak összefoglalása.

SZEPES Erika: A mai magyar vers I-II. Bp.-Békéscsaba 1996. Intera Rt - Tevan K., 356+256 old., 1456 Ft

KÖZGAZDASÁGTAN

FRIEDMAN, Milton: Kapitalizmus és szabadság ☞
Bp., 1996. Florida-Bp. Akad. K.-MET. Publishing Corp., 219 old., 594 Ft

KORNAI János: Vergődés és remény ☞
Bp., 1996. Közgazd. és Jogi Kvk., 335 old., 2300 Ft
Gondolatok a gazdasági stabilizációról és a jóléti állam reformjáról.

McRAE, Hamish: A világ 2020-ban Bp., 1996. AduPrint, 335 old., 1960 Ft ☞
Az elkövetkező 30 esztendő tendenciáiról: versenyben a hatalomért, kultúráért, jólétiért.

RÖPKE, Wilhelm: Civitas humana Bp., 1996. Kráter Műhely Egyesület - Hans Seidel Alapítvány, 213 old., 660 Ft (Bajor-magyar füzetek)

Közgazdasági és társadalomelméleti frások, esszék a német társadalomfilozófus műveiből.

TÖRÉSPONTOK

Jelentés a magyar gazdaság 1995. évi folyamatairól (Szerk.: Petsching Mária Zita) Bp., 1996. Pénzügy-kutató Rt., 181 old., 690 Ft

KULTÚRTÖRTÉNET, MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

ARENDR, Hannah: Múlt és jövő között Nyoilc gyakorlat a politikai gondolkodás terén. Bp., 1995. Osiris K., 313 old., 720 Ft (Politikai filozófia)
Értekezés a 20. század nagy kérdéseiről: az oktatás és a kultúra válságáról.

BIEDERMANN, Hans: Szimbólum-lexikon ☞
Bp., 1996. Corvina K., 445 old., 2900 Ft
Az emberiség kultúrtörténetében jelentős szerepet játszó szimbólumok gyűjteménye.

DÜMMERTH Dezső: Ihlet és sugallat ☞
Bp., 1996. Magyar Írók Egyesülete, 130 old., 268 Ft (Lyukasóra könyvek)
Művelődéstörténeti esszék a magyar kultúráról és történelemről.

Európa kultúrája az újkorban (1401-1914) Bp., 1995. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1. köt. Éles Csaba: A szépségtől a megszégyenítésig. Itália kultúrája 1401 és 1600 között. 1995. 260 old., 894 Ft
Az Európa művelődéstörténetét öt kötetben bemutatni kívánó mű első része

HEGEDŰS Géza: Magyar századok Bp., 1996. Trezor, 484 old., 1800 Ft
A magyarság és a magyar kultúra története a honfoglalástól napjainkig.

NÉMETH János István: A kultúra üzenete I-0 ☞
Bp.-Horpács 1996. MMI - Mikszáth K., 174 old., 490 Ft (Tudás - Kultúra - Társadalom)
Kultúraelméleti frások a mai kor kultúrájának szerepéről, helyéről, a közművelődés korszerű értelmezéséről.

RÓZSA György: Kulturális örökség és információs társadalom Bp., 1995. Argumentum K., 82 old., 250 Ft
A kultúra és a műveltség értelmezéséről - a kulturális örökség sorsáról.

SCHEIBER Sándor: Folklor és tárgy-történet Bp., 1996. Makkabi K., 1520 old., 3200 Ft

MŰVÉSZET, MŰVÉSZETPSZICHOLÓGIA

BÍRÓ Yvette: A rendtelenség rendje ☞
Bp., 1996. Cserépfalvi K., 287 old., 780 Ft

Tanulmánygyűjtemény a kelet-európai filmművészetéről, az ezredvég vizuális kultúrájának új korszakváltásáról - filmekről, műalkotásokról.

DALY, Steven - WICE, Nathaniel: Alternatív kultúra ☞
Bp., 1996. Biográf K., 220 old., 980 Ft ☞
Szócikkek arról, "amit a 90-es évekről tudni érdemes".

DIETEL, Gerhard: Zenetörténet évszámokban I-II. A 2. századtól napjainkig Bp., 1996. Springer Hungarica, 471+901 old., 2890 Ft

FASSBINDER, Rainer Werner: Írások, beszélgetések ☞
Bp., 1996. Osiris K., 337 old., 980 Ft (Osiris Könyvtár. Film)

JÓZSA Péter: Emlékkönyv ☞
Bp., 1996. BME Szociológiai Tan-szék, 225 old., 500 Ft
Az Emlékezés előadásai és válogatás Józsa Péter művészetszociológiai tanulmányaitól.

KELETI István: Az ember holtig tanul (Szfínház kívül és belül) Bp., 1996. Credit K., 120 old., 498 Ft
A magyar amatőr színjátszás atyjának posztumusz kötete a színházról, a színjátszásról.

MEZEI Árpád: Építészettelmeleti könyvecske Bp.-New York, N&N - Ági Clark, 1996. 168 old., 500 Ft

PASSUTH Krisztina: Tranzit ☞
Tanulmányok a kelet-közép-európai avantgarde művészet témaköréből Bp., 1996. Új Művészet K., 198 old., 1417 Ft

RADNÓTI Sándor: Hamisítás ☞
Bp., 1995. Magvető K., 337 old., 980 Ft
Az eredeti és hamis mű tematikájáról, az eredetiség mibenlétéről, a modern művészet, a vizualitás új korszakáról.

SÁROSI Bálint: A hangszeres magyar népzene Bp., 1996. Püski K. 264 old., 990 Ft
Van Gogh válogatott levelei (Vál.: Dávid Katalin) ☞
Bp., 1996. Háttér K., 268 old. + 32 kép, 1100 Ft

NYELVÉSZET

BALASSA Iván: Szabó T. Attila (1906-1987) Erdély nagy nyelvtudósa Bp., 1996. Püski K., 160 old., 380 Ft

KIS Jenő: Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapgazalmak. Bp., 1996. Nemzeti Tankönyvkiadó, 318 old., 1667 Ft

PEDAGÓGIA

1000 éves a magyar iskola (Szerk.: Balogh László) Bp., 1996. Korona K., 181 old., 990 Ft

MÉSZÁROS István: Ateista nevelés iskoláinkban 1950-1990. Bp., 1966. Eötvös József Kvk. 147 old. 793 Ft.

MÉSZÁROS István: A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996-1996.

Bp., 1996. Nemzeti Tankönyvkiadó, 313 old., 1500 Ft

ZRINSZKY László: A felnőttképzés tudománya

Bp., 1996. OKKER Oktatási Iroda, 258 old., 950 Ft

POLITIKA, POLITIKAI IDEOLÓGIA

BIHARI Mihály - POKOL Béla: Politológia

Bp., 1996. Nemzeti Tankönyvkiadó, 364 old., 1521 Ft

BOZÓKI András: Konfrontáció és konszenzus A demokratizálódás stratégiái

Bp.-Szombathely, 1995. Savaria University Press, 337 old., 540 Ft
Az 1988-91 között lejátszódó történelmi fordulat elemzése.

DAHL, Robert A.:

A pluralista demokrácia dilemmái
Bp., 1996. Osiris K., 226 old., 880 Ft (Osiris könyvtár. Politológia)

A pluralizmus elméletéről, a civil szervezetek, független szervezetek szerepéről.

FRICZ Tamás: A magyarországi pártrendszer 1987-1995

Bp., 1996. Cserépfalvi K., 215 old., 680 Ft

(Scientia Hungariae)

GOMBÁR Csaba: Magammal vitázom

Bp., 1996. Korridor - Politikai Kutatások Központja, 139 old., 495 Ft (Korridor könyvek)

Írások a nemzet kérdéseiről, az etnikai közösségekről, az emberi szabadságjogokról, az autonómiáról.

HORVÁTH M. Tamás: Pártok a helyi önkormányzatokban.

Bp., 1996. Magyar Közigazgatási Intézet, 186 old., 350 Ft

Mi a politika? (Szerk.: Gyurgyák János)

Bp., 1996. Osiris K. 402 old., 820 Ft

Tanulmányok a politika világáról.

MICHNIK, Adam: Gondban a bohóc

Pozsony, 1996. Kalligram K. 387 old., 1000 Ft (Visegrád könyvek)

Válogatás az 1968-as lengyel demokratikus ellenzék kiemelkedő alakjának esszéiből, tanulmányjaiból.

MOLNÁR Miklós: Civil társadalom és akiknek nem kell

Bp., 1996. Educatio K., 259 old., 588 Ft

A civil szervezetek átalakulása az 1945-ös változások után Lengyelországban és Magyarországon.

OROSZ István: A „magyar kérdés”. Polgárok és alattvalók

Bp., 1996. Akad. K. 219 old., 498 Ft

A magyar társadalom modernizációjának alapkérdéseiről.

SZALAI Erzsébet: Az élitiek átváltozása

Tanulmányok és publicisztikai írások 1994-1996.

Bp., 1996. Cserépfalvi K. 198 o., 620 Ft

szentmihályi szabó Péter:

Politikai abécé

Bp., 1996. Windsor K., 258 old., 600 Ft

pszichológia

ADLER, Alfred: Emberismeret

Bp., 1966. Göncöl K., 267 old., 499 Ft

Az emberi lélek kérdéseiről, a társadalom és a lelki élet összefüggéseiről, a jellem kialakulásáról.

ÉLES Csaba: A rejtőzködő én Az önismeret felfedezőútjai

Bp., 1996. Nemzeti Tankönyvkiadó, 231 old., 1300 Ft

HALL, Edward T.: Rejtett dimenziók

4. kiad., Bp., 1996. Háttér, 264 old., 598 Ft (Lélek kontroll)

Az eltérő kulturális háttérrel embercsoportok magatartásformáiról, a társadalmi és a személyes tér problémáiról.

szociológia, szociográfia

ANDORKA Rudolf: Bevezetés a szociológiába

4. kiad., Bp., 1996. Aula K., 424 old., 1546 Ft

Egy más mellett élés. A magyar-román, magyar-cigány kapcsolatokról (Szerk.: Gyagy József)

Csikszereda, 1996. Pro-Print Kvk. - KAM, 283 old., 360 Ft

GIDDENS, Anthony: Szociológia

Bp., 1995. Osiris K. 771 old., 2400 Ft

A modern kor társadalmi változásainak szociológiai jelenségeiről.

HUNYADI György: Sztereotípiák a változó közgondolkodásban

Bp., 1996. Akadémia K., 553 o., 1200 Ft

Közelítések (Szerk.: Stumpf István)

Bp., 1995. Ezredforduló Alapítvány, 154 old., 750 Ft (Az ifjúság felfedezése) Szociográfiai írások.

MÉREI Ferenc: Közösségek rejtett hálózata

3. kiad. Bp., 1996. Osiris K., 351 old., 880 Ft (Osiris könyvtár. Pszichológia)

ŐRSZIGETHY Erzsébet: Birsalmasajt

Bp., 1995. Sík K., 336 old., 990 Ft

(Magyarország felfedezése) Két szomszéd falu: Dornánd és Besenyőtelek közelmúltja és jelene.

UTASI Ágnes - GERGELY A. András - BECSKEHÁZI Attila:

Kisvárosi elit

Bp., 1996. MTA Politika Tudományok Intézete, 229 old., 392 Ft

Életút interjúk a középosztálybeliek helyzetéről, a társadalmi mobilitás kérdésköréről - Balassagyarmat közegében.

VITÁNYI Iván: A társadalom logikája

Alapelvek a társadalom, a politika és a kultúra átalakulásának kutatásához. Bp., 1995. Pesti Szalon Kvk. 247 old., 590 Ft

Bp., 1996. Cserépfalvi K. 198 o., 620 Ft

Az egyes ember és a társadalmi logika működésének törvényszerűségeiről, a jövőbe vezető út lehetőségeiről.

természet, tudomány, technika

CLAYBOURNE, Anna: Számítás-technikai szartár kezdőknek

Bp., 1996. Park K., 63 old., 850 Ft

FÜSTÖS János: World Wide Web

Bevezetés a hálózati információszolgáltatási rendszer tervezésébe és használatába Bicske, 1996. SZAK K., 248 old., 1490 Ft

GAZDA István: Reáltudományaink történetéből

Bp., 1996. Magyar Tudománytörténeti Intézet, 199 old., 670 Ft

KÖKÉNY Sándorné: Szövegszerkesztési alapismeretek

Bp., 1996. Nemzeti Tankönyvkiadó, 95 old., 468 Ft

MARAN, Ruth: Windows 95. Egyszerűen.

Bp., 1995. Bio-Max Kft., 211 old., 1990 Ft

WYATT, Allen L: Az internet alapjai.

Bp., 1996. Kossuth K. 350 old. 2.700 Ft.

történelem

Értelmiség - közélet - hatalom 1955-1995.

Közéleti és tudományos konferencia a Kossuth Klubban a Petőfi Kör 40. születésnapján 1995. márc. 25-26-án.

Bp., TIT, 153 old., 233 Ft

GERŐ András: Utódok kora

Bp., 1996 Új Mandátum Kvk., 165 old., 395 Ft

Történeti tanulmányok, esszék az utolsó évszázad polgárosodási kísérleteiből.

HUIZINGA, Johan: A holnap árnyékában

Bp., 1996. Hasonmás Kiadás - Winsor K., 203 old., 800 Ft

Konunk kulturális bajainak diagnosztikáról. Az európai kultúra válságjelenségeiről.

20. századi egyetemes történet (Szerk.: Diószegi István, Harsányi Iván, Krausz Tamás, Németh István)

Bp., 1995. Korona K., 1. köt. 1890-1945., 588 old., 950 Ft

KISZELY István: A magyarság őstörténete 1-2. Köt.

Bp., 1996. Püski K., 859 old., 2980 Ft

KRISTÓ Gyula: Magyar honfoglalás. Honfoglaló magyarok

Bp., 1996 Kossuth K., 200 old., 595 Ft

LÁSZLÓ Gyula: A honfoglaló magyarok

1. kötet Bp., 1996. Corvina K., 126 old., 2800 Ft

LIPP Tamás: Birodalmak végvidékén

Bp., 1996. Liget Műhely Alapítvány, 150 old., 420 Ft (Liget könyvek)

Kulturális tanulmányok a honfoglaló magyarság társadalmi és kulturális viszonyairól, a honfoglalás eseményeiről.

LITVÁN György: Október üzenete

Bp., 1996. Osiris K., 379 old. 620 Ft

Válogatott történelmi írások a századeleji szocialista jellegű mozgalmakról, a Rákosi - korszakról és 1956-ról.

Magyarok Kelet és Nyugat közt. A nemzet tudat változó jelképei.

(Szerk. Hofer Tamás)

Bp., 1996. Néprajzi Múzeum - Balassi K., 303 old., 650 Ft

SHIRER, William L.: A harmadik birodalom felemelkedése és bukása.

A náci Németország története

Bp., 1996. Teleteacher, 800 old., 1670 Ft

A szlovák kérdés a XX. században

Pozsony, 1996. Kalligram K., 601 old., 1200 Ft (Visegrád könyvek)

vallás

ELIADE, Mircea: A szent és a profán

A vallási lényegről

2. kiad. Bp., 1996. Európa Kvk., 230 old., 580 Ft (Mérleg)

ELIADE, Mircea: Vallási hiedelmek és eszmék története

3. köt. Mohamedtől a reformációig

Bp., 1994 - Osiris K. 347 old., 980 Ft (Osiris könyvtár. Vallástörténet)

HAHN István: Zsidó ünnepek és népszokások

Bp., 1995. (Reprint. 1940) Makkabi, 89 old., 750 Ft

McGRATH, Alister E.: Bevezetés a keresztény teológiába

Bp., 1995. Osiris K. 439 old., 1480 Ft (Osiris Tankönyvek)

McGRATH, Alister E.: Kálvin. A nyugati kultúra formálódása

Bp., 1996. Osiris K., 350 old., 980 Ft (Osiris könyvtár. Történelem)

SMITH, Houston: A világ nagy vallásai

Bp., 1995. Officina Nova-Magyar Könyvklub, 255 old., 2500 Ft

Vallásfilozófia Magyarországon

A hazai egyházak szellemi helyzete.

Bp., 1995. MTA Filozófiai Intézet - Áron, 243 old., 325 Ft

VERMES Géza: A zsidó Jézus

Ahogy egy történész az evangéliumokat olvassa.

Bp., Osiris K., 333 old., 780 Ft (Osiris könyvtár. Történelem)

* Jelmagyarázat

a szerző megvette: ☺,
olvasta: ☐,
kézbevette, átnézte: ☻

a bemutatott könyveket

KITÜNTETÉSEK AUGUSZTUS 20. ALKALMÁBÓL

A Magyar Köztársaság elnöke a miniszterelnök előterjesztésére augusztus 20-a alkalmából kitüntetéseket adott át.

Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt

Eckrich Béla iskolaigazgató; Mikulás Ferenc ügyvezető igazgató; dr. Nagy László középiskolai igazgató; Nemes László zenetanár; Sándor János tanár; Vass Lajosné dr. Kaposi Edit nyugalmazott főosztályvezető; Váradi Istvánné iskolaigazgató; Várkövi Tamásné koncertszakértő.

Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt

Dénes József gondnok; dr. Gyenes József műszaki vezető; Hegedűs Istvánné pedagógiai tanácsadó; Horváth Ferencné osztályvezető; Horváth Imréné gazdasági igazgató; Kelemen Lajosné középiskolai igazgatóhelyettes; Kiss Bálint tanár; Marcz Mihályné iskolaigazgató; Meixner Ildikó gyógypedagógus pszichológus; Mondovits Mihályné iskolaigazgató; Németh Zsuzsanna néptáncművész; Pongó Sándorné igazgatóhelyettes; Süveges Géza iskolaigazgató; dr. Sturcz Zoltánné művészeti vezető; Toldi Gyuláné könyvtárigazgató-helyettes; Tolnai Valéria könyvtáros-szerkesztő; dr. Tóth Kálmán nyugalmazott tanár; dr. Vörös Tiborné tanár.

Magyar Köztársasági Bronz Érdemkereszt

Kardos Edit táncművész; Török Jolán ügyvezető; Xantus Zoltán népművelő.

A Népművészet Mestere

Buha György és Buha Györgyné néptáncos; özv. Farkas JP. Bertalanné szöveg; Kocsor Imréné kosárfonó; Kovács András bútorfestő; Lukács Lajos fafaragó; Palkó Andrásné énekes; Répás János szoborfaragó.

A Népművészet Ifjú Mestere

Balogh Ildikó és Fantoly Gyula táncospár; Benedek Krisztina és Széphalmi Zoltán táncospár; Csiki Lóránt szöveg; Dúdoló Együttes; Gergely István vasműves; ifj. Hancz Péter szalmafonó; Kerti Eszter ötvös; Kiszely Orsolya hímző; Kosarasné Fülöp Brigitta fazekas; Lekrinszi Mátyás és Mucsi György fafaragó; Miskolczi Mária énekes; Polgár Lilla énekes; Prill László bőgős; Tárnoki Beatrix énekes; ifj. Vitányi Iván hangszerkészítő.

Életfa Díj

Born Miklós táncos; Simay Zsuzsa nyugalmazott népművelő; dr. Timaffy László néprajzkutató.

Népművelésért Díj

Dr. Ambrus Zoltán igazgató; Bagáriné Viszket Katalin népművelő, igazgató-helyettes; Csörszné Zelenák Katalin népművelő; Dankovics Margit népművelő; dr. Egyed Ferdinánd igazgató; Ferenczi Anna zenepedagógus; dr. Halász Lászlóné Kovács Éva népművelő; Harangozó Attiláné népművelő-könyvtáros; Havas Katalin tájékoztató könyvtáros; Héra Éva népművelő; Horváth József népművelő; Krizsán Mihály nyugalmazott igazgató; Moldvay Győző népművelő; Patka László népművelő, kulturális menedzser; Skrabut Éva népművelő; Sülye Károlyné népművelő; Szakály Mátyás nyugalmazott pedagógus; Tülhof Endre könyvtáros; Tóth Erzsébet népművelő; dr. Utry Attila népművelő.

Bessenyei György-díj

Kecskés József népművelő; Margittai Katalin népművelő; Móczik Erzsébet vezető népművelő; Sánta Miklós népművelő; Szabadi Mihály népművelő.

Móra Ferenc-díj

Dr. Csaplár Ferenc múzeumigazgató; dr. Németh Péter múzeumigazgató; dr. Petánovics Katalin muzcológus; dr. Sinkó Katalin főosztályvezető.

Pauler Gyula-díj

Dr. Balogh István nyugalmazott levéltári igazgató; dr. Beke Margit nyugalmazott levéltári igazgató.

Szimonyi József-díj

Borsosné dr. Muraközy Nóra könyvtáros; Dömötör Lajosné dr. könyvtárigazgató; Győri Erzsébet igazgatóhelyettes; Ramháb Mária könyvtárigazgató; Tőkés László nyugalmazott osztályvezető; dr. Viczián János szerkesztő.